

**37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia
Állam- és Jogtudományi Szekció**

Budapest, 2025. március 24–26.

Rendező intézmény:
*Károli Gáspár Református Egyetem
Állam- és Jogtudományi Kar*

Állam- és Jog-
tudományi Szekció

**Erga omnes kötelezettségek a nemzetközi jogban:
közösségi érdekek az ICJ gyakorlatában**

Kézirat lezárásának dátuma:

2024/11/03

Tartalomjegyzék

I. BEVEZETÉS ÉS MÓDSZERTAN	2
II. A KÖZÖSSÉGI GONDOLKODÁS ÉS AZ <i>ERGA OMNES</i> KÖTELEZETTSÉGEK TÖRTÉNETE.....	4
II.1. A közösségi érdekek kialakulása a nemzetközi jogban	4
II.2. A közösségi érdekek kikényszerítését szolgáló mechanizmusok a nemzetközi jogban	6
III. AZ <i>ERGA OMNES PARTES</i> KÖTELEZETTSÉGEK AZ ICJ GYAKORLATÁBAN	10
III.1. A korai joggyakorlat: az S.S. Wimbledon és a Délnyugat-Afrika-ügy	10
III.2. Visszatérés az eredeti paradigmához: A Barcelona Traction-t követő esetjog	12
<i>III.2.1. A Barcelona Traction ügy (1970)</i>	<i>12</i>
<i>III.2.2. A Kelet-Timor ügy (1995)</i>	<i>15</i>
<i>III.2.3. Az „eljárni vagy kiadni” kötelezettséggel kapcsolatos jogvita ügye (2012)</i>	<i>17</i>
<i>III.2.4. Az Antarktisi bálnavadászat ügye (2015)</i>	<i>19</i>
<i>III.2.5. A Gambia kontra Mianmar ügy (2019)</i>	<i>21</i>
IV. AZ <i>ERGA OMNES PARTES</i> KÖTELEZETTSÉGEK MEGÁLLAPÍTÁSÁNAK MÉRCÉJE	25
IV.1. Az eddigi tesztek.....	25
IV.2. A javasolt teszt elemei és alkalmazása	27
V. ÖSSZEGZÉS	31
VI. IRODALOMJEGYZÉK	33

Ábrajegyzék

1. ábra: A <i>jus cogens</i> , az <i>erga omnes</i> kötelezettségek és az <i>erga omnes partes</i> kötelezettségek elhatárolása.....	9
2. ábra: Az egyes ügyekben történt érdemi megállapítások összefoglalása (a szerző gyűjtése)	24

*[A] rising awareness of the common interests
of the international community [...] has begun to
change the nature of international law profoundly.*

Bruno Simma¹

I. BEVEZETÉS ÉS MÓDSZERTAN

Christopher Weeramantry a Nemzetközi Bíróság Bős-Nagymaros ügyben hozott 1997-es döntéséhez fűzött különvéleményét úgy zárja, hogy „[a] nemzetközi jog egy olyan korszakába léptünk, amelyben a nemzetközi jog nemcsak az egyes államok érdekeit szolgálja, hanem az emberiség és a bolygó jólétének nagyobb érdekeit is szem előtt tartja.”² A nemzetközi jog fejlődésének ezen tendenciája egyértelműen megfigyelhető a hidegháború lezárását követő időszakban,³ melynek során az államok növekvő egymásrautaltsága fokozta azon kérdéseknek a körét, melyek kezelésében a nemzetközi közösség egésze érdekelt.⁴

Ugyan a közösségi érdekek elismerése és védelmének fontossága jól megalapozott a nemzetközi jogban,⁵ ezek kikényszerítésének fontosságával az elmúlt néhány évben kezdett el foglalkozni a nemzetközi jogirodalom. A téma aktualitását jól mutatja, hogy a nemzetközi közösséget alkotó államok 2019 óta öt olyan ügyet vittek a Nemzetközi Bíróság elé, melyek ezen közösségi érdekek kikényszerítését célozzák.⁶

Erre tekintettel a kutatás célja a nemzetközi jog fejlődése azon irányvonalának vizsgálata, mely során a „mindenki önmagáért” doktrínát a multilaterális szemlélet váltja fel⁷ és az államok egyéni érdekeik védelme helyett a közösség érdekeinek a védelmét helyezik előtérbe.⁸ Ezen közösségi érdekek kikényszerítését szolgálják az *erga omnes* és az *erga omnes partes* kötelezettségek. Az elemzés arra keresi a választ, hogy mely esetekben beszélhetünk nemzetközi szerződésekben olyan közös érdekekről, amelyek megalapozzák az *erga omnes partes* kötelezettségek létrejöttét. A II. fejezet bemutatja a közösségi gondolkodás kialakulását,

¹ SIMMA, 1994. 234.

² BŐS-NAGYMAROS-ÜGY, WEERAMANTRY BÍRÓ KV. 118.

³ BENVENISTI-NOLTE, 2018. 4.

⁴ WOLFRUM, 2018. 34.

⁵ BESSON. 2018. 36.

⁶ Ez eddig nem látott mértékű a Nemzetközi Bíróság joggyakorlatában, az *erga omnes partes* kötelezettségek 2012-es explicit elismerése előtt nem történt ilyen.

⁷ SIMMA, 1994. 233.

⁸ Ezen elnevezést („*From Bilateralism to Community Interests*”) és összehasonlítást BRUNO SIMMA alkalmazta egy 1994-es művében.

valamint a közösségi érdekek kikényszerítésére szolgáló mechanizmusokat. Ezt követően a dolgozat a Nemzetközi Bíróság (*International Court of Justice, ICJ, Bíróság*), illetve jogelődje, az Állandó Nemzetközi Bíróság (*Permanent Court of International Justice, PCIJ*) esetjogán keresztül bemutatja a nemzetközi igazságszolgáltatás legmagasabb fórumának hozzáállását a közös érdekek védelmét szolgáló kötelezettségek kérdéséhez (III. fejezet). A dolgozat IV. fejezetében a joggyakorlat elemzéséből levonható következtetések alapján egy tesztet állítok fel ezen kötelezettségek felismerésére, melyet a nemzetközi jogot alkalmazó bíróságok felhasználhatnak, ha *erga omnes partes* kötelezettséggel találnák szembe magukat. A dolgozat végén összegzem megállapításaimat és kitekintek a gyakorlat jövőbeni alakulásának lehetséges irányaira.

Fontos megemlíteni még, hogy a dolgozat nem vizsgálja az ARSIWA 42. cikke alapján, a nemzetközi felelősség sértett államok által történő felhívását, mely szétfeszítené a dolgozat terjedelmi korlátait. Szintén nem kerül bemutatásra az ARSIWA 42. (b)(ii) és az ARSIWA 48. cikk egymáshoz fűződő viszonya. A terjedelmi korlátok megtartása mellett ennek oka az, hogy más jogkövetkezmények alkalmazhatók az egyes cikkek alapján. Továbbá a dolgozat nem vizsgálja a regionális nemzetközi bíróságok ítélkezési gyakorlatát, sem a Nemzetközi Választottbíróság (*Permanent Court of Arbitration, PCA*) joggyakorlatát.

A kutatás folyamatában nagy mértékben támaszkodtam különböző nemzetközi jogi adatbázisokra, mint a HeinOnline-ra, az Oxford Public International Law adatbázisára, valamint a Max Planck Encyclopaediae of International Law és a Lexis Nexis oldalán található keresőfelületekre. A dolgozat elkészítéséhez mesterséges intelligenciát nem használtam.

A téma tanulmányozása során Christian J. Tams *Enforcing Obligations Erga omnes in International Law* és Maurizio Ragazzi *The Concept of International Obligations Erga omnes* című könyvét is felhasználtam, azonban alapvetően kijelenthető, hogy keletkezési idejük következtében ezek már nem értékelhetik az ICJ jelenlegi gyakorlatát.⁹ Ez azonban nem jelenti azt, hogy a művek a fogalmak elhatárolásáról szóló részben veszítenének a jelentőségükből.¹⁰ A közösségi érdekek történetét bemutató rész nagyban támaszkodik Eyal Benvenisti és Georg

⁹ RAGAZZI könyve 1997-ben készült, míg TAMS könyve 2005-ben került kiadásra, ezért ezek nem veszik figyelembe az ICJ 2012-es BELGIUM V. SZENEGÁL ügyben közölt döntéssel okozott változtatásait az *erga omnes* és az *erga omnes partes* kötelezettségek kikényszerítésének tekintetében.

¹⁰ RAGAZZI, 1997. 1-17, 43-76.; TAMS, 2005. 17-97.

Nolte *Community Interests Across International Law* című könyvére.¹¹ Ezek mellett több tanulmány és könyvfejezet szolgálja a téma minél szélesebb körű bemutatását.

A dolgozat második része az ICJ joggyakorlatára, az ENSZ Nemzetközi Jogi Bizottságának (*International Law Commission, ILC*) kodifikációs műveihez fűzött kommentárjaira, valamint az Institut de droit International (*Institute of International Law, IIL*) megállapításaira támaszkodik.

II. A KÖZÖSSÉGI GONDOLKODÁS ÉS AZ *ERGA OMNES* KÖTELEZETTSÉGEK TÖRTÉNETE

II.1. A közösségi érdekek kialakulása a nemzetközi jogban

A közösségi érdekek kialakulásának a története egészen a római jogig nyúlik vissza. *Actio popularis* révén a közösség bármely tagja keresetet indíthatott a közösség érdekeinek sérelme miatt.¹² Az államiság kialakulásával a nemzeti jogrendszerekben is megjelentek azok az eszközök, melyek lehetővé teszik, hogy a közösség tagjai érvényesítsék a közösségi érdekek sérelmével kapcsolatos jogaikat.¹³ Ezen közös érdekekre vagy az emberiség közös örökségére (*bonum commune humanitatis*) való hivatkozás már megjelenik a spanyol jogi iskola gondolkodásában is, mely szerint a nemzetközi jog fejlődésének célja az államok közötti béke megőrzése az emberiség közös örökségének védelme.¹⁴ Ebből a felfogásból eredeztethető Jenks azon elmélete, mely szerint a nemzetközi jog fejlődése folyamán az emberiség közös értékeken alapuló jogainak védelmét helyezi előtérbe.¹⁵ Az évszázadok múlásával a nemzetközi jogban is megjelentek bizonyos olyan érdekek, melyek védelmét a nemzetközi jog is biztosította, ilyenek voltak a kalózkodás vagy idővel a rabszolgaság elleni fellépés szabályai.¹⁶

A nemzetközi jog funkciója sokáig az államok békés egymás mellett élésének a biztosítása és az államok egyéni érdekeinek védelme volt.¹⁷ Azonban a globalizáció hatására,¹⁸ az államok egyre inkább olyan problémákkal találták szemben magukat, melyeket nem lehetett a hagyományos eszközökkel rendezni.¹⁹ Az államoknak, egyéni érdekeik érvényesítése mellett,

¹¹ BENVENISTI – NOLTE, 2018. 3-86, 101-121.

¹² KAMMERHOFER, 2024. 2. bek.

¹³ AHMADOV, 2017. 19.

¹⁴ FEICHTNER, 2007. 8. bek.; Az emberiség közös öröksége felfogást FRANCISCO SUÁREZ dolgozta ki a XVI. században.

¹⁵ FEICHTNER, 2007. 9. bek.

¹⁶ NOLTE, 2018. 101.; Erről először JOAQUÍN ALCAIDE FERNÁNDEZ írt *Hostes Humani Generis: Pirates, Slaves and Other Criminals* című művében, de ezt a szerző NOLTE írásából vette át.

¹⁷ VILLALPANDO, 2010. 390.

¹⁸ NOLTE, 2018. 101.

¹⁹ VILLALPANDO, 2010. 391.; Sokan ennek az együttműködésnek a növekedéséből vezetik le a közösségi érdekek kialakulását.

a nemzetközi szinten figyelembe kellett venniük azokat a kollektív érdekeket, melyek csak akkor elégíthetők ki, ha a közösség összes tagja részt vesz azok védelmében.²⁰ Ezeket az érdekeket nevezzük közösségi érdekeknek.²¹ Simma a Népszövetség (*League of Nations*) és az Egyesült Nemzetek Szervezetének (*United Nations, ENSZ*) alapokmányát tartja a közösségi érdekek biztosítására tett első kísérletnek a nemzetközi szintén.²²

A közösségi érdekek kialakulása a nemzetközi jogban azonban nem nevezhető az államok közötti kapcsolatok 'erkölcsösödésének',²³ azok sokkal inkább bizonyos kölcsönösen fontosnak tartott érdekek mentén történő együttműködés (*cooperation*) hatásaként jött létre.²⁴ A közösségi érdekek a nemzetközi jogban széles körben megjelentek, hiszen közösségi érdeknek nevezhetjük a teljes nemzetközi közösség alapvető értékválasztásaiból kialakuló érdekeket (ilyen, az emberi jogok vagy a környezet védelme), de közösségi érdekek közé tartoznak az államok egy kisebb csoportja által védettnek tekintett érdekek is (ilyen lehet egy szerződés megkötéséhez fűződő érdek).²⁵ Ezek alapján a közösségi érdek kifejezés nem csak a teljes nemzetközi közösség érdekeinek védelmét szolgáló értékeket jelöli, hanem a közösség egy kisebb csoportjának szerződéses megalapozottságon alapuló érdekeit is.²⁶

Azonban a közös érdekek nem jelentek meg a nemzetközi jog összes területén. Bizonyos területeken (például diplomáciai vagy konzuli jog) ez annak köszönhető, hogy az államok hasonló hatalmi helyzetben állnak és önállóan is képesek akaratuk érvényesítésére.²⁷ Azonban ez sokkal korlátozottabban valósulhat meg az emberi jogok védelme vagy a környezetvédelem területén, ahol az államok kötelesek együttműködni értékeik fenntartása céljából.²⁸

Összegezvén azt mondhatjuk, hogy a közösségi érdekek védelmének jelentősége már a nemzetközi jog fejlődésnek kezdetén megjelent, de ekkor még hiányoztak azok a mechanizmusok, melyek által ezek kikényszeríthetők lettek volna. Ennek okán a fejezet következő része a közösségi érdekek kikényszerítésére szolgáló eszközökkel foglalkozik.

²⁰ uo.

²¹ uo.

²² SIMMA, 1994. 823.

²³ uo. 393.

²⁴ FEICHTNER, 2007. 9. bek.

²⁵ TAMS, 1994. 380.

²⁶ FEICHTNER, 2007. 4. bek.

²⁷ VILLALPANDO, 2010. 396.

²⁸ uo. 396.; Kifejezetten egyértelmű ez emberi jogi jogsértések területén, hiszen az állam saját állampolgárai ellen elkövetett jogsértései kizárólag ilyen kollektív érdekek miatt kényszeríthetők ki.

II.2. A közösségi érdekek kikényszerítését szolgáló mechanizmusok a nemzetközi jogban

Ahogy a fejezet első részében is láthattuk, a nemzetközi jog hagyományosan az államok egyéni, individuális érdekeinek védelmét szolgálta, a közösségi érdekek kikényszerítésére szolgáló mechanizmusok pedig hiányoztak a jogrendből.²⁹ Azonban a modern nemzetközi jog már eltávolodott ettől a klasszikus állásponttól és a közösségi elv alapján³⁰ már nem az államok külön érdekeit, hanem a közösség érdekeit veszi figyelembe.³¹ Mindezek ellenére az államok – a nemzetközi közösség közös érdekeinek érvényesítését támogató retorikájuk ellenére is – sokáig vonakodtak a közös érdekek kikényszerítésének gyakorlatba helyezésétől, mivel gyakran előnyben részesítették saját szuverenitásukat és politikai érdekeiket, ezáltal gátolva a közös célok és normák hatékony megvalósítását.³²

A közösségi érdekek kikényszerítése felé történő első nagy lépés az ICJ Barcelona Traction-ügyben hozott ítéletéhez köthető. Az ICJ ítéletében kimondta, hogy léteznek bizonyos olyan kötelezettségek, amelyek a nemzetközi közösség egészével szemben fennállnak, és ezen kötelezettségek természeténél fogva minden állam érdekelt ezek betartásában.³³ Ezeket a kötelezettségeket a Bíróság *erga omnes* kötelezettségeknek nevezte.³⁴ Sok kritika érte a Bíróság döntését, hiszen megállapítását mindenféle magyarázat nélkül hagyta.³⁵ Azonban az angol Lordok Háza bírójának, Lord Devlinnek a kijelentése, miszerint „*új jogi kategóriák nem jönnek létre csak úgy, egyik napról a másikra*” igazán találó erre az estre.³⁶ Ugyan az ICJ a Barcelona Traction-ügyben nem tett említést ezekről, az *erga omnes* konstrukció több előzménnyel is rendelkezik.³⁷ A Bíróság kijelentésének legjelentősebb előzménye feltehetően a szerződések

²⁹ PAULUS, 2011. 123.

³⁰ BUZA, 1967. 17.

³¹ AHMADOV, 2017. 31.

³² KOLB, 2016. 71-73.

³³ BARCELONA TRACTION-ÜGY, E.K., ÍTÉLET. 33.

³⁴ uo. 33.

³⁵ TAMS, 2010. 782.

³⁶ RAGAZZI, 1997. 7.; A kifejezést LORD DEVLIN használta 1964-ben a *Hedley Byrne & Co. Ltd. v. Heller & Partners Ltd.* ügyben, de a szerző MAURIZIO RAGAZZI *The Concept of International Obligations Erga omnes* című könyvéből vette át.

³⁷ MEHMETI és NUHIJA azt írja, hogy az *erga omnes* kötelezettségek története egészen a római szerződések jogáig nyúlik vissza. A latin *erga omnes* kifejezés, melynek jelentése „mindenkivel szemben” olyan jogokat vagy kötelezettségeket volt hivatott leírni, melyek a közösség összes tagját megilletik, illetve melyek teljesítését a közösség minden tagja elvárhatja. A szerződésen alapuló *erga omnes* kötelezettség kizárólag a felek között, *inter partes* érvényesíthetőek, míg más jogok, mint a tulajdonjog tiszteletben tartásának érvényesítéséhez nincs szükség szerződésen alapuló kötelezettségre; RAGAZZI könyvében kiemelt két példa alapján 1957-ben SCHWARZENBERGER használta először a kifejezést, majd 1962-ben LACHS, a szerződések jogáról szóló kodifikáció során alkalmazta az *erga omnes* fogalmat. LACHS 1970-ben már az ICJ bírójaként vett részt a BARCELONA TRACTION döntés megszövegezésében, amelyben sokak kiemelték szerepét. MEHMETI-NUHIJA, 2013. 32.; RAGAZZI, 1997. 8.

jogáról szóló bécsi egyezmény (*Vienna Convention on the Law of Treaties, VCLT*) 53. cikkében található *jus cogens* fogalom lehetett.³⁸

A VCLT alapján a *jus cogens* az általános nemzetközi jog olyan feltétlen alkalmazást igénylő szabálya, amelyet az államok nemzetközi közössége, mint egész olyanként fogadott el és ismert el, mint amelytől nem lehet eltérni és amelyet csak a nemzetközi jognak az ugyanilyen jellegű későbbi szabályával lehet megváltoztatni.³⁹ A *jus cogens* és az *erga omnes* kötelezettségek közötti különbségtétel a következőképp alakul. A *jus cogens* és az *erga omnes* kötelezettségek által védett értékek nagyrészt megegyeznek, abban az értelemben, hogy az általuk védett értékek a nemzetközi közösség végső értékválasztásainak tekinthetők.⁴⁰ Mindemellett mind a *jus cogens*, mind az *erga omnes* szabályok kialakulásához jelentős nemzetközi elismerés szükséges, mindkettő a nemzetközi szokásjogon alapszik.⁴¹ A nemzetközi jog *jus cogens* normái alapvetően azonos tartalommal rendelkeznek, mint az *erga omnes* kötelezettségek, azaz a *jus cogens* normák *erga omnes* kötelezettségeket keletkeztetnek. Ezt támasztja alá az ICJ Barcelona Traction-ügyben alkalmazott felsorolása, melyben olyan kötelezettségeknek tanúsított *erga omnes* jelleget, melyek a korszakban elfogadott *jus cogens* normák közé tartoztak.⁴² Az ICJ ítélete óta több norma is *jus cogens* elismerést nyert, az ILC a teljesség igénye nélkül kialakított egy listát a nemzetközi jogban idáig elismerést nyer *jus cogens*-ről.⁴³ Ezek az agresszió és a népirtás tilalma, az emberiség ellenes bűncselekmények tilalma, a nemzetközi humanitárius jog szabályainak betartásának kötelezettsége, a faji megkülönböztetés és az apartheid tilalma, a rabszolgaság tilalma, valamint a kínzás tilalma.⁴⁴ A különbség azonban a két fogalom alkalmazási körében áll: a *jus cogens* elsősorban szerződések jogához fűződő fogalom, mely szerint semmis a szerződés, ha megkötésének időpontjában az általános nemzetközi jog valamely feltétlen alkalmazást igénylő szabályába ütközik.⁴⁵ Ezzel szemben az *erga omnes* alapvetően a nemzetközi bíróságok előtti keresetőségi jogra (*locus standi, standing*)⁴⁶ vonatkozó kategória, amely az alapvető elfogadhatósági (*admissibility*)

³⁸ uo. 42.

³⁹ VCLT 53. cikk.

⁴⁰ JENEY, 2018. 164-167.

⁴¹ RAGAZZI, 1997. 189.

⁴² BARCELONA TRACTION-ÜGY, E.K., ÍTÉLET. 34.; Az ICJ *erga omnes* kötelezettségként jellemezte az agresszió vagy a népirtás tilalmát, valamint a rabszolgaság és a faji megkülönböztetés tilalmát.

⁴³ ILC, 2019. 203-208.

⁴⁴ uo. 146-147.; Ugyanezen rendelkezés ide sorolja még a népek önrendelkezéséhez való jogát, azonban ennek *jus cogens* státusza vitatott.

⁴⁵ VCLT 53. cikk.

⁴⁶ A standing szó fordításaként a keresetőségi jog kifejezést alkalmazza SOMSSICH RÉKA a *Magánszemélyek keresetőségi joga tíz évvel lisszabon után: teljes vagy hiányos jogorvoslati rendszer?* (2019) című tanulmányában.

követelmények közé tartozik.⁴⁷ Emellett az *erga omnes* szabály megsértése pusztán feljogosítja az államokat a jogsértő állam felelősségének felhívására,⁴⁸ míg *jus cogens* norma súlyos megsértése esetén valamennyi állam köteles együttműködni a jogsértés felszámolásában.⁴⁹

Az *erga omnes* kötelezettségek köre tágabb, mint a *jus cogens* normáké.⁵⁰ Az *erga omnes* kötelezettségeken belül megkülönböztetünk *erga omnes contractuales*, vagyis *erga omnes partes* kötelezettségeket. Ezek a kötelezettségek nem a nemzetközi szokásjogon, hanem nemzetközi szerződéseken alapulnak.⁵¹ Az *erga omnes partes* kötelezettségek a szerződést megkötő felek közös érdekeinek biztosítására szolgálnak.⁵² Fontos megemlíteni, hogy egy *erga omnes* kötelezettség szerződésbe foglalásával *erga omnes partes* kötelezettséggé is válik, azaz a szerződéses felek között kikényszeríthető lesz ezen kötelezettség teljesítése. Ez azonban nem jelenti azt, hogy kizárólag *erga omnes* kötelezettségek lehetnek *erga omnes partes*-ek.⁵³ Bármely kötelezettség, mely a szerződéses felek közös érdekét fejezi ki *erga omnes partes* lehet, azonban ugyanez nem jelenti azt, hogy ez a kötelezettség szükségszerűen szokásjogi *erga omnes* megalapozottsággal is rendelkezik.⁵⁴

Az ICJ a keresetőségi jog kérdését sokáig az ügghöz fűződő konkrét jogi érdek sérelméhez kötötte, azonban ez az álláspont idővel tarthatatlanná vált a Bíróság számára.⁵⁵ A keresetőségi jog összefügg a jogsértő cselekményekért való felelősség kérdésével, vagyis azzal, hogy mely államok kényszeríthetik ki a Bíróság előtt a jogsértő állam kötelezettségeinek teljesítését.⁵⁶ A Bíróság sokat kritizált Délnyugat-Afrika ügyben hozott döntését követően⁵⁷ az Államfelelősségi Tervezet (*Articles on the Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, ARSIWA*) kodifikációja során az ILC szándékosan arra az álláspontra helyezkedett, hogy nem csak a sértett, de a sértettnek nem minősülő államok is felhívhatják a jogsértő állam felelősségét és ezáltal keresetőségi joggal rendelkezhetnek az ICJ előtt.⁵⁸ Azokat az államokat

⁴⁷ KAMMERHOFER, 2024. 23. bek.; Az ICJ gyakorlatában elfogadhatósági kifogások közé tartozik, különösen, ha nincs keresetőségi joga a felperes államnak, ha az ítélet a perben részt nem vevő harmadik fél jogi érdekeit érintené (monetary-gold-elv), ha a helyi jogorvoslatok nem merültek kimerítésre vagy az ügy már tárgyat vesztette.; NAGY, 2018A. 849.

⁴⁸ uo. 25. bek.

⁴⁹ ARSIWA 40-41. cikk. és Jeney, 2018. 167.

⁵⁰ Az Amerikai Egyesült Államok a Third Restatement of Law 702. szakasza meghatároz bizonyos *erga omnes* kötelezettségeket.

⁵¹ ARSIWA kommentár, 126.

⁵² uo.

⁵³ CRAWFORD, 2002. 192.

⁵⁴ CHOW, 2021. 493.

⁵⁵ TAMS, 2010. 792.

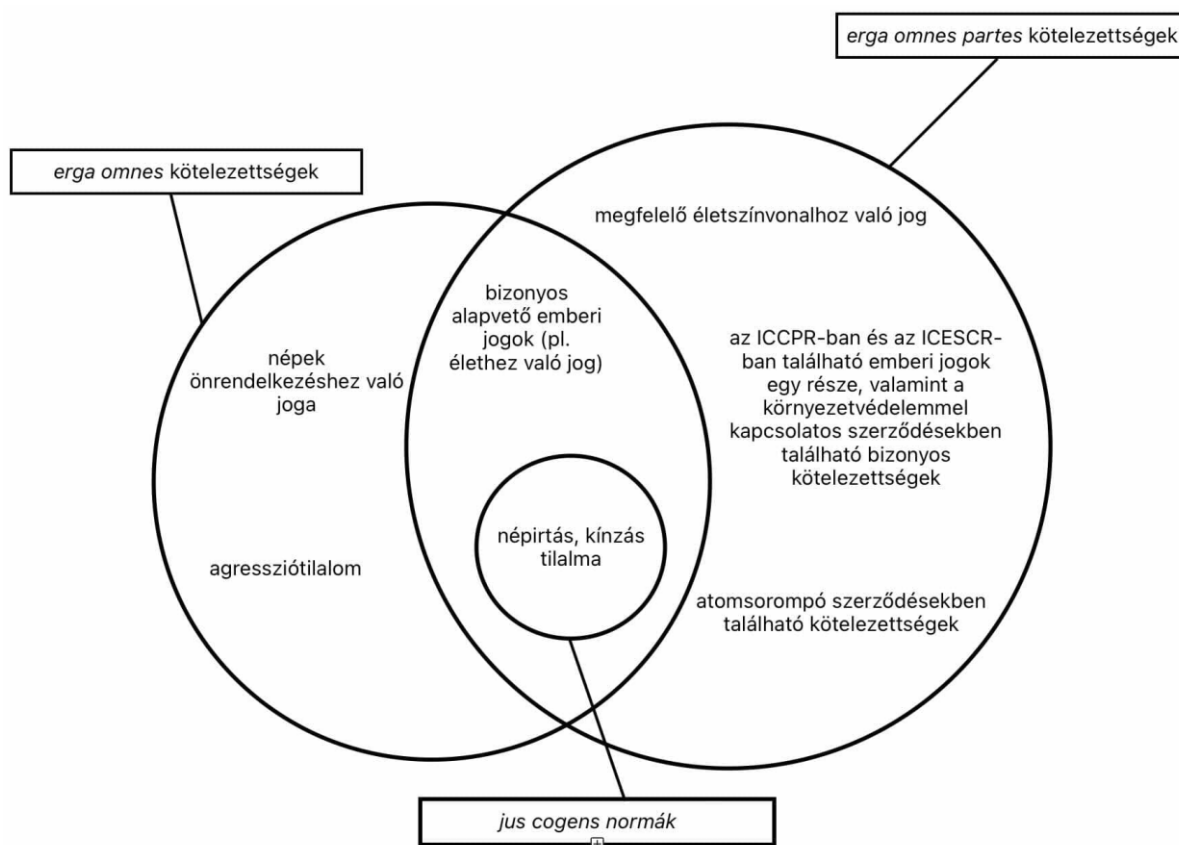
⁵⁶ KAMMERHOFER, 2024. 25. bek.

⁵⁷ uo. 23. bek.

⁵⁸ NAGY, 2018B. 811.; KAMMERHOFER, uo., CRAWFORD, 2013.

nevezhetjük sértettnek nem minősülő államnak, melyeket a jogsértés negatív következményei nem érintettek.⁵⁹ Az ILC az ARSIWA 48. cikkében határozta meg a bizonyos közösségi érdek kikényszerítését szolgáló kötelezettségek, azaz az *erga omnes* és *erga omnes partes* kötelezettségek fogalmát. A 48. cikk alapján az *erga omnes* kötelezettségek olyan kötelezettségek, melyek a nemzetközi közösség egészével szemben fennállnak, míg az *erga omnes partes* kötelezettségeket egy, a jogsértő államot is magában tudó (nemzetközi szerződésen alapuló), csoport érdekeinek védelmére állapították meg.⁶⁰

Ugyan az ICJ *expressis verbis* nem vette át az ARSIWA jogi definícióját, 2024-re több ügyben is megerősítette felperes államok keresetőségi jogát az ARSIWA megfogalmazása szerinti tartalommal. Ennek megfelelően a következő fejezetben bemutatom az ICJ azon ítéleteit, melyek hozzájárultak az *erga omnes partes* kötelezettségek megsértésén alapuló keresetőségi jog tartalmának kialakuláshoz.

1. ábra: A *jus cogens*, az *erga omnes* kötelezettségek és az *erga omnes partes* kötelezettségek elhatárolása.

⁵⁹ ARSIWA kommentár, 126.

⁶⁰ ARSIWA 48. cikk. Az ILC az ICJ Barcelona Traction-ügyben hozott ítéletét vette alapul a fogalom megalkotásakor.

III. AZ *ERGA OMNES PARTES* KÖTELEZETTSÉGEK AZ ICJ GYAKORLATÁBAN

A dolgozatnak ebben a fejezetében arra törekszem, hogy bemutassam azokat a legjelentősebb ügyeket, ahol a Nemzetközi Bíróság az *erga omnes* és az *erga omnes partes* kötelezettségekkel foglalkozott. Az alábbiakban a PCIJ és az ICJ hét azon döntése kerül elemzésre, amelyek jelentős szerepet játszottak az *erga omnes* és *erga omnes partes* kötelezettségeken alapuló keresetőségi jog jelenlegi tartalmának kialakulásában. Az ügyek leírása a következő módszert követi: ismertetésre kerül az eset tényállása, az ítélet lényege, továbbá elemzem, hogyan merültek fel az *erga omnes* vagy *erga omnes partes* kötelezettségek és hogyan és milyen szempontok figyelembevételével hozott döntést az ICJ a keresetőségi jog kérdésében. E körben hangsúlyozandó, hogy a dolgozat nem terjed ki más nemzetközi bíróságok esetjogára.

III.1. A korai joggyakorlat: az S.S. Wimbledon és a Délnyugat-Afrika-ügy

Kizárólag elvi szinten a Barcelona Traction-ügy előtt is megjelentek az *erga omnes* kötelezettségek jellegzetességeivel rendelkező ítéletek az ICJ esetjogában. Ezek első megjelenéséhez vissza kell nyúlnunk a Nemzetközi Bíróság elődjének, az Állandó Nemzetközi Bíróságnak az első ügyéhez. A bíróság jogelődje ebben az esetben foglalkozott először olyan kötelezettségek megszegésével, amelyek egy államok közötti szerződéses jogviszonyon alapultak.⁶¹

Az eset tényállása szerint a Franciaország által bérelt angol felségjelzésű S.S. Wimbledon löszereket és egyéb hadianyagot szállított volna a danzigi haditengerészeti bázisra a Kiel-csatornán keresztül. Németország megtagadta a hajótól a Kiel-csatornán való áthaladás jogát, arra hivatkozva, hogy a német semlegességre vonatkozó szabályok megtiltották a háborúban álló Oroszországba, valamint Lengyelországba szánt hadianyag német területen történő áthaladását.⁶²

Végül 1923-ban Nagy-Britannia, Franciaország, Olaszország és Japán keresetet indítottak Németország ellen a PCIJ előtt, a Versailles-i Szerződés 380-386. cikkeinek megszegése következtében. A felperes államok keresetüket arra alapították, hogy a Versailles-i Szerződés 380. cikke szerint a Kiel-csatornán való szabad áthaladás joga megillet minden olyan államot, melyek békében állnak Németországgal, függetlenül attól, hogy kereskedelmi vagy hadihajóról van szó.⁶³ Az alperes Németország azzal érvelt, hogy a szövetséges államoknak nincsen

⁶¹ HACHEM-HATHAWAY-COLE, 2024. 271.

⁶² S.S. WIMBLEDON, ELJÁRÁSINDÍTÁS. 7.

⁶³ S.S. WIMBLEDON, ÍTÉLET. 21.

kereshetőségi joga, mivel nem függök semmilyen jogi vagy anyagi érdekük a kötelezettség teljesítéséhez.⁶⁴

A PCIJ ítéletében kimondta, hogy a kereset annak ellenére is elfogadható, hogy a felperesek nem mindegyike rendelkezik vagyoni sérelemmel, hiszen egyértelműen érdekeltek a Kiel-csatornára vonatkozó szerződéses kötelezettségek teljesítésében. A PCIJ figyelembe vette, hogy mindegyik felperes állam rendelkezik hajóflottával és kereskedelmi hajókkal, ami alapján a Versailles-i Szerződés 386. cikke alapján érdekelt államnak minősülnek.⁶⁵ A PCIJ döntése alapján Németország köteles volt biztosítani a csatornán való szabad áthaladás jogát, hiszen a Kiel-csatorna nem tekinthető pusztán belföldi vízi útnak, és Németország háborús semlegessége sem érinti ezt a kötelezettséget.⁶⁶

Az S.S. Wimbledon-ügy relevanciáját az adja, hogy a PCIJ már első ítéletében arra az álláspontra helyezkedett, hogy az államok akár vagyoni sérelem nélkül is rendelkeznek kereshetőségi joggal egy szerződéses kötelezettség kikényszerítésére.⁶⁷ Azonban az ICJ 1966-ban megváltoztatta gyakorlatát.

A Délnyugat-Afrika ügyben Etiópia és Libéria indított eljárást Dél-Afrikával szemben, a volt német gyarmat, Namíbia kérdésében. A kereset háttérében az állt, hogy az első világháborút követően a Népszövetség (League of Nations) Dél-Afrika mandátumterületévé tette Namíbiát. A Népszövetség feloszlását követően Dél-Afrika a saját területén életben lévő faji megkülönböztetést lehetővé tevő törvényeit és az apartheid politikáját Namíbia területén is alkalmazni kezdte.⁶⁸ Az ENSZ 1950-ben már benyújtott egy Tanácsadó Vélemény iránti kérelmet az ICJ-hez, amelyben a Bíróság kifejezte, hogy Dél-Afrikának továbbra is teljesítenie kell a mandátumból fakadó kötelezettségeit. Ez a Tanácsadó Vélemény hatástalan volt és Dél-Afrika folytatta az apartheid-rezsim kiépítését Namíbiában. 1960-ban Libéria és Etiópia keresetet indított Dél-Afrikával szemben, mivel érvelésük szerint az megszegte a mandátumból fakadó kötelezettségeit, az apartheid politikájával.⁶⁹ Dél-Afrika azzal érvelt, hogy a Bíróságnak nincs joghatósága az ügyben való döntésre, illetve, hogy a felperesek nem rendelkeznek kereshetőségi joggal az ügyben.⁷⁰

⁶⁴ uo.

⁶⁵ uo. 20.

⁶⁶ S.S. WIMBLEDON, ÖSSZEFOGLALÓ. 2.

⁶⁷ HACHEM-HATHAWAY-COLE, 2024. 271.

⁶⁸ GROSS, 1966. 1-4.

⁶⁹ uo.

⁷⁰ DÉLNYUGAT-AFRIKA-ÜGY, E. K., ÍTÉLET. 343.

Az ICJ 1962-ben vizsgálta a felperes *locus standi*-jának a kérdését.⁷¹ Végül 8:7 arányban a testület úgy döntött, hogy Etiópia és Libéria rendelkezik keresetőségi joggal az ügyben.⁷² Az ICJ döntéshozatala során figyelembe vette a Mandátum 7(2) bekezdésében szereplő joghatósági klauzulát, amely biztosította a PCIJ és jogutódja joghatóságát a mandátumból fakadó viták rendezésére. A Bíróság érvelése szerint már a 7. cikk szövegezéséből is nyilvánvaló, hogy a kötelezettet nem csak a terület lakóival szemben terheli a mandátumból fakadó kötelezettségeinek teljesítése, hanem a Népszövetség tagjaival szemben is, ezáltal a Népszövetség minden tagja rendelkezik jogi érdekléssel a mandátummal kapcsolatos kötelezettség-szegések ICJ előtti kikényszerítésére.⁷³ Azonban az 1962-es ítéletet sok kritika érte, főleg Spender és Fitzmaurice bírák részéről.⁷⁴ Így jutott el odáig a bíróság, hogy 1966-os ítéletében voltaképpen visszafordította az 1962-es ítéletben megfogalmazottakat. Az ekkor már az ICJ elnökeként működő Percy Spender bíró álláspontjának átvételét azzal indokolta az ICJ, hogy a Mandátum 7(2) bekezdésében található joghatósági klauzula nem ruházta fel az államokat az alperes felelősségének felhívására, mivel nincs a követelés tárgyával összefüggő jogi érdeke az államoknak.⁷⁵

Az ICJ döntésében nagyon megszorítóan határozta meg azt, hogy egy szerződés-szegés mikor érinti az államok jogi érdekét. Azzal, hogy az ICJ a keresetőségi jogot ilyen szűk értelmezéshez kötötte, egyértelművé vált, hogy 1966-ban a Bíróság még nem volt hajlandó a közösségi érdekek védelmében fellépni és a Dél-nyugat Afrika-ügyben hozott döntésével közel 50 éves gyakorlatának mondott ellent.

III.2. Visszatérés az eredeti paradigmához: A Barcelona Traction-t követő esetjog

III.2.1. A Barcelona Traction ügy (1970)

A Dél-nyugat Afrika-ügyben hozott döntése után a *Barcelona Traction* ügyben foglalkozott újra az ICJ a közösségi érdekeket védő kötelezettségek megsértésével összefüggő keresetőségi jog kérdésével.

Az ügy tényállása a következőképpen foglalható össze. A Barcelona Traction, Light and Power Company egy Kanadában bejegyzett vállalat volt, amely Spanyolországban működött. 1948-ra a vállalat jelentős adósságot halmozott fel. A spanyol devizasabályok megakadályozták, hogy

⁷¹ A *locus standi* és a keresetőségi jog kifejezést felváltva használom.

⁷² CHOW, 2021. 475.

⁷³ DÉLNYUGAT-AFRIKA-ÜGY, E. K., ÍTÉLET. 343.

⁷⁴ SPENDER ÉS FITZMAURICE BÍRÁK KÖZÖS KÜLÖNVÉLEMÉNYE.

⁷⁵ DÉLNYUGAT-AFRIKA-ÜGY, E. K. (MÁSODIK FÁZIS), ÍTÉLET. 65.

a Barcelona Traction leányvállalatai megfelelő mennyiségű fedezetet utaljanak át a vállalat számára, melynek következtében spanyol hitelezők csődeljárást kezdeményeztek a Barcelona Tractionnel szemben.⁷⁶ A spanyol bíróságok 1948-ban csődöt mondtak a vállalatra, jelentős veszteségeket okozva főként belga részvényeseinek. 1962-ben Belgium eljárást indított Spanyolország ellen az ICJ előtt, azt állítva, hogy Spanyolország megsértette a vállalat belga részvényeseinek jogait. Ezt az állítását arra alapozta, hogy a spanyol állam különböző hatóságai a nemzetközi joggal ellentétes módon jártak el a vállalattal szemben.⁷⁷

Belgium arra kérte a bíróságot, hogy állapítsa meg a spanyol hatóságok jogsértését és kötelezze Spanyolországot *in integrum restitutio*-ra vagy jóvátétel fizetésére.⁷⁸ A felperes arra alapozta *locus standi*-jét, hogy mint a jogsérelmet szenvedett személyek állama, jogában áll diplomáciai védelmet gyakorolni állampolgárai felett. A belga beadvány rámutatott arra, hogy az államnak nem szükséges bizonyítania jogát egy külföldi vállalat részvényeseinek diplomáciai védelemben részesítésére, hiszen a vállalatot ért sérelem egyúttal a részvényesek sérelmét is jelenti.⁷⁹

Spanyolország ellenkérelmében előadta, hogy Belgium nem rendelkezik keresetőségi joggal az ügyben. Az alperes szerint a felperes által vitatott magatartások kivétel nélkül a kanadai vállalattal szemben merültek fel, nem a vállalat részvényeseivel szemben.⁸⁰ Továbbá a Belgium által kívánt jóvátétel a vállalat vagyonának visszaállítására irányult, melyre a belga részvényesek semmilyen jogcímmel nem rendelkeztek. A spanyol ügynökök az eljárás szóbeli szakaszában is fenntartották kifogásukat, hiszen a felperes követelése nem belga állampolgárok jogos érdekének védelmére, hanem egy kanadai vállalatot ért vélt sérelmek védelmére irányult.⁸¹ Ahogy Roberto Ago is előadta, Belgium kérelme nem befogadható, hiszen nem saját állampolgárainak diplomáciai védelemben nyújtására, hanem más állam állampolgárának (azaz, a kanadai Barcelona Traction, Light and Power Company) sérelmét kívánta felhívni a bíróság előtt.⁸²

Ugyan az eljárás első fázisában az ICJ elutasította Spanyolország két előzetes kifogását, a harmadikat (mely szerint Belgium nem rendelkezik *jus standi*-val) és a negyediket (mely szerint

⁷⁶ CAFLISCH, 1971. 164.

⁷⁷ BARCELONA TRACTION-ÜGY, E.K., ÍTÉLET, 16.

⁷⁸ CAFLISCH, 1971. 165.

⁷⁹ BARCELONA TRACTION-ÜGY, PLEADINGS, 307.

⁸⁰ *uo.* 307.

⁸¹ BRIGGS, 1971. 332.

⁸² BARCELONA TRACTION-ÜGY, PLEADINGS. 325.

nem történt meg a helyi jogorvoslati lehetőségek kiaknázása) az ügy érdemi részéhez csatolta.⁸³ Ítéletében az ICJ végül kimondta, hogy Belgium nem rendelkezik *jus standi*-val az ügyben, mivel képtelen volt bizonyítani, hogy létezne a nemzetközi jognak olyan szabálya, mely lehetővé teszi a részvényesek védelmét, amikor a kifogásolt cselekményeket egy külföldi vállalattal szemben követték el.⁸⁴

A *Barcelona Traction* ügy viszont nem ezen megállapítások miatt rendelkezik különös relevanciával a modern jogirodalom számára. Sokkal inkább amiatt, hogy a *Dél-Nyugat Afrika* óta legelső alkalommal foglalkozott az ICJ a keresetőségi jog kérdésével.⁸⁵ Továbbá, a *Barcelona Traction*-ben hivatkozott először az ICJ *expressis verbis* módon az *erga omnes* kötelezettségekre, azaz bizonyos olyan kötelezettségekre, amelyek nem csak bizonyos államokkal szemben, hanem a nemzetközi közösség egészével szemben terhelik az államokat. A bíróság *obiter dictum*-a két fontos megállapítást tett:

„Különbséget kell tenni egy államnak a nemzetközi közösség egészével szemben fennálló kötelezettségei és a diplomáciai védelem területén egy másik állammal szemben fennálló kötelezettségei között. Az előbbiek természetüknél fogva valamennyi államot érintik. Tekintettel az érintett jogok fontosságára, minden államnak jogi érdeke fűződik ezek védelméhez; ezek *erga omnes* kötelezettségek.”⁸⁶

Az ICJ megkülönböztette az államok diplomáciai védelem területén, egyes államokkal szemben fennálló kötelezettségeit a nemzetközi közösség egészével szemben fennálló kötelezettségeitől. Ezen kötelezettségek fontosságánál fogva a teljes nemzetközi közösség érdekelt ezek betartásában és kikényszerítésében.⁸⁷ A Bíróság másik fontos megállapítása az ítélet 34. szakaszában található, melyben a bíróság kiemelt bizonyos kötelezettségeket, melyek *erga omnes* erővel rendelkeznek. Ezek közül a legmarkánsabbak az agresszió és a népirtás tilalma, valamint az ember alapvető jogainak védelmére szolgáló kötelezettségek, mint a rabszolgaság és a faji megkülönböztetés elleni védelem.⁸⁸

Az ICJ ítélete sok kritikát kapott, mind a szakirodalomban, mind a bírák részéről.⁸⁹ A legélesebb bírálat szerint az ügy tényállása nem támasztotta alá az ICJ által tett drasztikus kijelentéseket.

⁸³ BRIGGS, 1971. 332.

⁸⁴ BARCELONA TRACTION, ÍTÉLET. 51.

⁸⁵ HACHEM-HATHAWAY-COLE, 2024. 273.

⁸⁶ BARCELONA TRACTION, ÍTÉLET. 33.

⁸⁷ uo.

⁸⁸ BARCELONA TRACTION, ÍTÉLET. 34.

⁸⁹ RODLEY, 1971. 70.

A bíróság döntéséből az sem olvasható ki, hogy csupán a különböző nemzetközi kötelezettségek jellegzetes kvalitásait kívánta-e felsorolni vagy azt, hogy ezek a kötelezettségek más jogkövetkezményeket vonnak maguk után, kiváltképp a felperesi legitimáció kérdésében.⁹⁰ De Castro bíró a Francia nukleáris kísérletek ügghöz fűzött különvéleményében kifejezte, hogy a Barcelona Traction *dictumot* muszáj *cum grano salis* értelmezni, hiszen a nemzetközi jog továbbra sem tartja elfogadhatónak azt a képzetet, hogy egy állam vele semmilyen kapcsolatot nem ápoló egyének védelmében lépjen fel.⁹¹

A bíróság által felsorolt példák további problémát jelentettek a jogirodalom számára. Ugyan bizonyos kötelezettségek tekintetében (agressziótilalom) egyértelműen megállapítható, hogy miért érintenék a nemzetközi közösség egészét, ez azonban az emberi jogi kötelezettségek tekintetében kevésbé nyilvánvaló.⁹² Azon következtetés megállapítása, hogy az emberi jogi kötelezettségek betartásában jogi érdeke van minden államnak, egy sajátos szemléletmód alkalmazását igényli.⁹³ El kell hagynunk a nemzetközi jog hagyományos megközelítését, mely szerint az államok önös érdekeiket érvényesítő szuverének, és olyan entitásokként kell őket elképzelni, melyek kollektív kötelessége az emberiség jólétének elősegítése.⁹⁴ Az ICJ megállapítása, miszerint az *erga omnes* kötelezettségek fő jellemzője, hogy a teljes közösségnek jogi érdeke fűződik azok betartásához, kizárólag ezen megközelítés alkalmazásával válik alkalmazhatóvá az emberi jogi kötelezettségekre.⁹⁵

A Barcelona Traction döntést követően hosszú ideig nem alkalmazta az *erga omnes* kötelezettségekre vonatkozó szabályokat az ICJ, pedig alkalma lett volna rá (például 1974-ben, a Francia Nukleáris Kísérletek-ügyében).

III.2.2. A Kelet-Timor ügy (1995)

A Kelet-Timor ügyben Portugália kezdeményezett eljárást Ausztráliával szemben, Ausztrália Kelet-Timor területén végzett tevékenységeivel kapcsolatban. Kelet-Timor a XVI. századtól kezdődően portugál gyarmat volt, majd 1973-ban Portugália autonóm területe lett. Portugália 1974-es kivonulását követően Indonézia szállta meg Kelet-Timor területét. A nemzetközi közösség ugyan elítélte Indonézia cselekedeteit, de 1982 után egyre kevesebb nemzetközi

⁹⁰ CHOW, 2021. 497.

⁹¹ FRANCIA NUKLEÁRIS KÍSÉRLETEK ÜGYE, DE CASTRO BÍRÓ EV., 387.

⁹² CHOW, 2021. 482.

⁹³ uo. 482-483.

⁹⁴ uo. 483.

⁹⁵ uo.

érdeklődés övezte a kérdést.⁹⁶ Ausztrália és Indonézia 1989-ben írták alá a Timor-szakadék egyezményt, mely a Timor-szakadék és az alatta fekvő petróleum és szénhidrogén készletek kiaknázásáról szólt. Portugália a szerződés hatályba lépését követően, 1991-ben indított keresetet Ausztrália ellen. Portugália keresetében azt állította, hogy Ausztrália megsértette Kelet-Timor népének önrendelkezéshez való jogát, valamint Portugália, mint igazgató hatalom jogait.⁹⁷

Ausztrália ellenkeresetében megfogalmazta, hogy a Bíróságnak nincs joghatósága az ügyben, mivel a monetary gold-elv alkalmazása elkerülhetetlen. A monetary gold-elv szerint, ha az alperes jogsértő magatartásának megállapítása, más, a perben részt nem vevő állam felelősségének mértékét vagy jogi érdekét érintené, az ICJ joghatóságának hiányát állapítja meg. Ausztrália érvelése alapján saját magatartása nem ítéltető meg Indonézia Kelet-Timort történő megszállása jogszerűségének megvizsgálása nélkül, mely hiányában a szerződés jogszerűsége sem vizsgálható. Portugália ellenérvei szerint Ausztrália objektív magatartása, miszerint tárgyalt és megkötötte a szerződést Indonéziával, elkülöníthető Indonézia cselekményeitől.⁹⁸

Az eljárás folyamán Portugália azzal érvelt, hogy a népek önrendelkezéséhez való joga és annak tiszteletben tartása egy *erga omnes* kötelezettség, mely feljogosítja Portugáliát, hogy Indonézia részvétele nélküle perelje Ausztráliát, ezáltal megkerülve a monetary-gold-elvet.⁹⁹

Ausztrália viszontválaszában akként érvelt, hogy ha még elképzelhető is lenne az önrendelkezéshez való jog *erga omnes* státusza, Portugália továbbra sem perelheti Ausztráliát, Indonézia távolmaradásában. Az alperes ugyan elfogadta a Barcelona Traction *dictum* nóvumaként megjelenő *erga omnes* kötelezettségek létjogosultságát, azonban vitatta, hogy az önrendelkezéshez való jognak megfelelő szintű szokásjogi megalapozottsága lenne. Arra az esetre, ha a bíróság mégis megerősítené a kötelezettség *erga omnes* jellegét, Ausztrália továbbra is fenntartotta, hogy a Bíróság joghatóságának megállapítása és egy *erga omnes* kötelezettség vélt megsértése két egymástól elkülönülő dolog, és még az *erga omnes* kötelezettségek megszegése sem alapozhatja meg a Bíróság joghatóságát, amennyiben annak harmadik államok jogi érdekeit érintő kérdésekben kell döntenie.¹⁰⁰

⁹⁶ NALDI, 1999. 114.

⁹⁷ KELET-TIMOR-ÜGY, ÍTÉLET. 11-20.

⁹⁸ KELET-TIMOR-ÜGY, ELLENKÉRELEM. 191-195.

⁹⁹ KELET-TIMOR-ÜGY, ELJÁRÁSINDÍTÁS. 123.

¹⁰⁰ KELET-TIMOR-ÜGY, VISZONTVÁLASZ. 70-74.

A felek érveit meghallgatva az ICJ 1995-ben hozta meg végső döntését. Ebben a döntésében a bíróság megerősítette, hogy a nemzetek önrendelkezésének joga megkérdőjelezhetetlenül egy *erga omnes* kötelezettséget telepít a nemzetközi közösség egészére, melynek tartalma ezen jog tiszteletben tartása. Portugália, mint a nemzetközi közösség tagja követelheti Kelet-Timor népének önrendelkezési jogának tiszteletben tartását Ausztráliától, anélkül, hogy más államot is perbe vonna. Az ICJ megállapította, hogy a népek önrendelkezéséhez való joga a nemzetközi jog egyik alapelveként tekinthető, mely önmagában megalapozza a felperes állam keresetösségi jogát az ügyben.¹⁰¹ Azonban a bíróság kiemelte, hogy egy *erga omnes* kötelezettség megsértése nem alapozza meg a bíróság joghatóságát. A kötelezettség minőségétől függetlenül, a Bíróság nem hozhat ítéletet egy állam magatartásának jogszerűségéről, ha az ítélet szükségszerűen magában foglalná egy másik állam magatartásának értékelését, amely nem részes fele az ügynek. Ilyen esetben a Bíróság nem járhat el, még akkor sem, ha a kérdéses jog egy *erga omnes* jog.¹⁰²

III.2.3. Az „eljárni vagy kiadni” kötelezettséggel kapcsolatos jogvita ügye (2012)

Az *erga omnes* kötelezettségek történetének másik leggyakrabban hivatkozott jogesete az „Eljárni vagy kiadni” kötelezettséggel kapcsolatos jogvita ügye, melyben az ICJ először foglalkozott *expressis verbis* az *erga omnes partes* kötelezettségekkel.¹⁰³ A tényállást a következőképp lehetne összefoglalni. Hisséne Habré 1982-től 1990-es megbuktatásáig volt Csád elnöke. Hivatali ideje alatt széleskörű emberi jogi jogsértések, köztük kínzás, kivégzések politikai vetélytársak letartóztatása és erőszakos eltüntetések történtek. Megbuktatását követően Szenegál diplomáciai menedékben részesítette a korábbi államfőt. 2000-ben egy csádi származású belga állampolgár belgiumi bíróságok előtt eljárást kezdeményezett Habréval szemben.¹⁰⁴ Az eljárásban a volt csádi elnököt a nemzetközi humanitárius jog megsértésével, köztük kínzás és népiirtás elkövetésével vádolták. Belgium először 2005-ben kérelmezte Szenegáltól Habré kiadatását, azonban a szenegáli Legfelső Bíróság elutasította azt. Döntését arra alapozta, hogy Habrét tisztségének megszűntét követően is immunitás illeti meg a hivatalban töltött ideje alatt elkövetett cselekményei vonatkozásában. 2006-ban az ENSZ Kínzás elleni bizottsága megállapította, hogy Szenegál megszegte az ENSZ 1984. december 10-én elfogadott Kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód elleni egyezményében (*Convention against Torture, UNCAT*) foglalt eljárni vagy kiadni

¹⁰¹ KELET-TIMOR-ÜGY, ÍTÉLET. 29.

¹⁰² uo.

¹⁰³ CHOW, 2021. 493.

¹⁰⁴ ANDENAS-WEATHERALL, 2013. 753-756.

kötelezettségét azzal, hogy nem hozta meg az eljárás megindításához szükséges lépésének, továbbá azzal, hogy nem volt hajlandó kiadni Habrét Belgium részére. A választottbíráskodási ajánlatok sikertelenségét követően Belgium 2009-ben keresetet indított Szenegál ellen az ICJ előtt.¹⁰⁵

Belgium kérelmében előadta, hogy amennyiben Szenegál nem hajlandó büntetőeljárást indítani Hisséne Habré ellen, köteles őt kiadni Belgium részére az *aut dedere aut judicare* elv alapján.¹⁰⁶ Szenegál válaszában kijelentette, hogy az ICJ nem rendelkezik joghatósággal az ügy eldöntésére, mivel a felek vitája nem elfogadható (admissibility), valamint azt, hogy nem szegte meg sem az UNCAT 6(2) és 7(1) szakaszában található kiadni vagy eljárni elvet.¹⁰⁷

Az ICJ ítéletében megállapította, hogy Szenegál megszegte az UNCAT releváns szakaszaiban található kötelezettségeit azáltal, hogy elmulasztotta a tények megállapítása szempontjából szükséges előzetes vizsgálat megindítását, valamint ezen kötelezettségének elmulasztása esetén nem adta ki Habrét Belgiumnak.¹⁰⁸

Jelen elemzés szempontjából nem a Bíróság ezen megállapításai rendelkeznek nagy jelentőséggel. A Belgium kontra Szenegál ügy az ICJ egyik legmeghatározóbb döntése az *erga omnes* és *erga omnes partes* kötelezettségek fejlődésének tekintetében.¹⁰⁹ Szenegál ellenkérelme kiterjedt arra is, hogy az ICJ nem rendelkezik joghatósággal az ügy eldöntésére, valamint arra is, hogy Belgium nem rendelkezik keresetőségi joggal az ügyben.¹¹⁰ Belgium kérelmében elsősorban arra hivatkozik, hogy különösen érdekelt államként van keresetőségi joga az esetben. Ugyan elismeri, hogy a vélt jogsértések időpontjában a sértettek egyike sem rendelkezett belga állampolgársággal, a belga bíróságok már aktívan foglalkoznak az ügygel, továbbá az, hogy Belgium hivatalosan kérte Szenegált Hisséne Habré kiadatására megalapozza locus standiját.¹¹¹ Továbbá, Belgium azt érvelte, hogy az UNCAT rezsimjében, az áldozatok állampolgárságától függetlenül jogosult az szerződéses kötelezettségek teljesítésének követelésére és ezért a kötelezettség nem teljesítése esetén jogosult a jogsértő állam nemzetközi felelősségének felhívására.¹¹²

¹⁰⁵ ANDENAS-WEATHERALL, uo.; BELGIUM V. SZENEGÁL, ÍTÉLET. 15-41.

¹⁰⁶ BELGIUM V. SZENEGÁL, BELGIUM ELJÁRÁSINDÍTÁS.

¹⁰⁷ BELGIUM V. SZENEGÁL, SZENEGÁL ELLENKÉRELEM. 77.

¹⁰⁸ BELGIUM V. SZENEGÁL, ÖSSZEFOGLALÓ. 15-16

¹⁰⁹ HACHEM-HATHAWAY-COLE, 2024. 276-277.

¹¹⁰ BELGIUM V. SZENEGÁL, ÍTÉLET. 13-14.

¹¹¹ BELGIUM V. SZENEGÁL, ÍTÉLET. 64-65

¹¹² uo.

Az ICJ arra a konklúzióra jutott, hogy Belgiumnak nem szükséges semmilyen különös érintettségre hivatkoznia keresetőségi joga bizonyításához, hiszen azt már a szerződéses tagsága megalapozza. A Bíróság az UNCAT tárgyából és céljából (*object and purpose*) levezette, hogy az államok közös érdeke a kínzás megelőzése és a kínzás elkövetőinek megbüntetése a szerződés alatt. Emellett az ICJ a genocídium bűncselekményének megelőzéséről és megbüntetéséről szóló egyezményhez fűzött fenntartások tárgyában adott tanácsadó vélemény (Genocídium-ügy Tanácsadó Vélemény) alapján kimondta, hogy ilyen szerződésekben az államok nem rendelkeznek egyéni érdekekkel, kizárólag a szerződésben foglalt magasabb rendű célok teljesítése lehet a feladatuk. Az ICJ legfontosabb megállapítása az ítélet 69. szakaszában található, mely szerint:

„Az összes többi részes államnak közös érdeke a megfelelés e kötelezettségek teljesítésének azon állam részéről, amelynek területén az állítólagos elkövető tartózkodik. tartózkodik. Ez a közös érdek azt jelenti, hogy a szóban forgó kötelezettségek teljesítésével bármelyik részesállam tartozik az Egyezmény összes többi részes államának. Valamennyi részes államnak „jogi érdeke fűződik” a jogok védelméhez. Ezek a kötelezettségek „erga omnes partes kötelezettségként” határozhatók meg az alábbiakban abban az értelemben, hogy minden egyes részes államnak érdeke fűződik a betartásukhoz bármely esetben.”¹¹³

A Belgium kontra Szenegál volt az első ügy az ICJ történetében, ahol a Bíróság kifejezte, hogy *erga omnes partes* kötelezettségek megalapozzák a felperes keresetőségi jogát.

III.2.4. Az Antarktisi bálnavadászat ügye (2015)

Az Antarktisi bálnavadászat ügy tárgya a Japán által a Déli-óceánon végzett bálnavadászat jogszerűségének kérdése volt. Japán a Bálnavadászat Nemzetközi Szabályozásáról szóló Egyezményhez (ICRW) való csatlakozását követően is nagy volumenű bálnavadászatot folytatott a Déli-óceánon.¹¹⁴ Ezen felhatalmazást az ICRW 8(1) cikkére alapította, mely felhatalmazza az államokat a bálnafajok kutatási célra történő leölésére, elfogására és kezelésére, az egyezmény bizonyos egyéb követelményeitől függően. Ausztrália felperesként azzal érvelt, hogy a japán Whale Research Program (JARPA II) második fázisa különböző nemzetközi jogi instrumentumokat sért, melyek egyike az ICRW.¹¹⁵

¹¹³ BELGIUM V. SZENEGÁL, ÍTÉLET. 68.

¹¹⁴ ANTARKTISZI BÁLNAVADÁSZAT, ÖSSZEFOGLALÓ. 1.

¹¹⁵ STRAIN, 2019. 6.

Az ICJ döntésében megállapította, hogy Japán bálnavadászati programja a Déli-óceánon olyan tevékenységeket foglal magában, amelyek tág értelemben tudományos kutatásnak minősíthetők, de a bizonyítékok nem támasztják alá, hogy a program tervezése és végrehajtása ésszerű lenne a kitűzött célok eléréséhez képest. A Bíróság megállapította, hogy Japán által a bálnák leölésére, kifogására és kezelésére kiadott külön engedélyek bálnavadászati programjához kapcsolódóan nem tudományos kutatási célokra szolgálnak, ezáltal ellentétesek az ICRW-vel.¹¹⁶ A Bíróság ítélete szerint Japánnak vissza kell vonnia a JARPA II keretében kiadott felhatalmazásokat, engedélyeket vagy licenceket a bálnák leölésére, kifogására és kezelésére, és nem adhat ki további engedélyeket a JARPA II végrehajtására.¹¹⁷

Jelen elemzés számára lényeges kérdésben, vagyis a felperes államok kereshetőségi jogának kérdésében az ICJ-nek nem kellett állást foglalnia jelen ügyben, mivel Japán nem vitatta Ausztrália kereshetőségi jogát.¹¹⁸ Ugyan Japán a beadványában röviden érintette a kérdést, miszerint Ausztrália meg sem próbálta kereshetőségi jogát megalapozni, az eljárás későbbi szakaszában már az ICJ joghatósága hiányának kérdésére koncentrált. Azonban a kereshetőségi jog kérdése Bhandari bíró által implicit módon érintésre került. Az eljárás szóbeli szakaszában az ausztrál ügynökhöz azt a kérdést intézte, hogy „Milyen kárt szenvedett Ausztrália, ha szenvedett egyáltalán, annak következtében, hogy Japán a JARPA II révén állítólagosan megsértette az ICRW-t?”.¹¹⁹ Az Ausztráliát képviselő Boisson de Chazournes az ICJ 1951-es, A népirtás büntetvények megelőzéséről és megbüntetéséről szóló egyezményhez fűzött fenntartások Tanácsadó Véleményére hivatkozva azt állította, hogy Ausztrália, mint az ICRW tagját, a szerződésben kodifikált közös érdekekből fakadó kötelezettségek teljesítéséhez és betartásához fűződő érdeke kereshetőségi joggal ruházta fel.¹²⁰ Ez volt az első alkalom, amikor felperes állam különös érdekeltiségre már nem hivatkozott az ICJ előtt, egy szerződéses kötelezettség megszegéséből fakadó jogvitában. Az ítélet nem foglalkozott Ausztrália *locus standi*-jének kérdésével, azonban hivatkoznak az ICRW-ben rejlő közös érdekre és a szerződés tárgyára és céljára.¹²¹

¹¹⁶ ANTARKTISZI BÁLNAVADÁSZAT, ÍTÉLET. 298.

¹¹⁷ *uo.*

¹¹⁸ URS, 2014. 5. bek.

¹¹⁹ ANTARKTISZI BÁLNAVADÁSZAT, JEGYZŐKÖNYV 2013/13. 73.

¹²⁰ STRAIN, 2019. 6.

¹²¹ STRAIN, 2019. 7.

III.2.5. A Gambia kontra Mianmar ügy (2019)

A Gambia kontra Mianmar ügy tárgya Mianmar A népirtás büntetvények megelőzése és megbüntetéséről szóló egyezmény (*Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, GC*) alatti kötelezettségeinek megsértése. Gambia azzal lépett fel Mianmarral szemben, hogy nem teljesítette a GC által előírt kötelezettségeit a népirtás megelőzése és a népirtás elkövetőinek megbüntetésére tekintetében.¹²² A kereset megindítását a rohingya muszlimok évtizedeken keresztül tartó rendszerszintű diszkriminációja és üldözése előzte meg, mely a rohingya muszlimok állampolgárságuktól való megfosztásában, vallásszabadságának korlátozásában és házassági jogaik szabályozásában érte el csúcspontját.¹²³ Mianmar 2016 októberében az ország nyugati részén fekvő Rakhine államban széleskörű és szisztematikus „tisztogató műveletet” indított az ott élő rohingya-muszlim népességgel szemben.¹²⁴ A műveletet, melyet brutális erőszak és tömeges jogsértések jellemeztek, tovább folytatódott 2017 augusztusában.¹²⁵ Az ENSZ mianmari Független Nemzetközi Tényfeltáró Missziójának (NTM) jelentése alapján a túlélők gyilkosságokról, nemi és szexuális erőszakról, önkényes fogva tartásokról, kínzásról és verésekről számoltak be. A jelentés becslései szerint az erőszakos kitelepítések következményeként 745 ezer rohingyának kellett elhagynia otthonát és kényszerült a szomszédos Bangladesh területére menekülni.¹²⁶ Az NTM 2019-es jelentése arra a következtetésre jutott, hogy a Mianmar által indított „tisztogató műveletek” népirtásnak felelnek meg, mely megalapozza Mianmar nemzetközi jogi felelősségre vonását.¹²⁷

Ugyan az ICJ ügy érdemi részéről szóló döntése még várat magára, az elemzés szempontjából az előzetes kifogásokról szóló ítélet sok relevanciával rendelkezik. Mianmar négy előzetes kifogást emelt az keresettel szemben. Ezek közül az első előzetes kifogásban Mianmar azzal érvel, hogy a kereset nem befogadható, hiszen Gambia az Iszlám Konferencia Szervezete proxy-jaként kívánja az ügyet az ICJ elé hozni.¹²⁸ A bíróság ezt a kifogást elutasította, mivel pusztán az a tény, hogy a felperes elfogadta egy kormányközi szervezet javaslatát az eljárás megindítása kapcsán, nem jelenti azt, hogy nem ő lenne a felperes az eljárásban.¹²⁹ Mianmar harmadik és negyedik kifogása arra vonatkozik, hogy a bíróságnak nincs joghatósága az ügy

¹²² GAMBIA V. MIANMAR, ÖSSZEFOGLALÓ. 1.

¹²³ GAMBIA V. MIANMAR, IDEIGLENES INTÉZKEDÉSEK. 16-55.; GLOBAL JUSTICE CENTER, 2020. 1-2.

¹²⁴ uo.

¹²⁵ uo.

¹²⁶ uo.

¹²⁷ uo.

¹²⁸ GAMBIA V. MIANMAR, MIANMAR ELŐZETES KIFOGÁSAI. 33-56.

¹²⁹ GAMBIA V. MIANMAR, E.K., ÍTÉLET. 34-46.

elbírálására, továbbá, hogy az eljárás idején nem állt fent vita a felek között. Az ICJ Mianmar ezen két kifogását röviden elutasította.¹³⁰

Jelen elemzés szempontjából kiemelt fontossággal rendelkezik a Mianmar második előzetes kifogása kapcsán hozott döntése a bíróságnak. Mianmar azzal érvelt, hogy Gambiának nincs keresetőségi joga az ügyben, mivel azzal kizárólag sértett államok rendelkezhetnek.¹³¹ Mianmar definíciója szerint kizárólag azon államok minősülnek sértett államnak a keresetőségi jog szempontjából, melyek „hátrányosan érintettek a nemzetközi jogsértés által”.¹³² Ezen megfogalmazás szerint Gambia nem lehet sértett állam, hiszen nem tudja egyéni jogi érdekének sérelmét bemutatni, melynek következtében nem rendelkezhet keresetőségi joggal az ügyben.¹³³ A mianmari beadvány szerint Gambia kérelmei nem fogadhatóak el, hiszen nem felelnek meg az ARSIWA 44(a) bekezdésében található követelések honosságára vonatkozó szabálynak, melynek értelmében az állampolgárait kizárólag az államnak van joga védelemben részesíteni, ha jogsérelem érte őket.

A Belgium kontra Szenegál-ügyhöz képest, jelen esetben az ICJ előtt álló kérdés az volt, hogy mindenféle különös érintettség nélkül is megalapozható-e az *erga omnes partes* kötelezettségek kikényszerítésével kapcsolatban a felperes államok keresetőségi joga. A bíróság döntése kétséget kizáróan megállapította, hogy az *erga omnes partes* kötelezettségek, mindenfajta különös érintettség nélkül megalapozzák a felperes államok keresetőségi jogát. Az ICJ ezen döntését a Genocídium-ügyben adott Tanácsadó Véleményére alapozta, melyben azt határozta meg, hogy:

*„Egy ilyen egyezményben a szerződő államoknak nincsenek saját érdekeik; csupán egy és ugyanazon közös érdekük van, nevezetesen azoknak a magas céloknak a megvalósítása, amelyek az egyezmény léjogosultságát képezik. Következésképpen egy ilyen típusú egyezményben nem beszélhetünk az államok egyéni előnyeiről vagy hátrányairól, vagy a jogok és kötelezettségek közötti tökéletes szerződéses egyensúly fenntartásáról. Az egyezményt inspiráló magas eszmék a felek közös akaratából adódóan valamennyi rendelkezésének alapját és mértékét képezik.”*¹³⁴

¹³⁰ uo. 47-92.

¹³¹ GAMBIA V. MIANMAR, MIANMAR ELŐZETES KIFOGÁSAI. 310-350.

¹³² GAMBIA V. MIANMAR, E.K., ÍTÉLET. 93.

¹³³ uo.

¹³⁴ uo. 106.

A bíróság ezen közös érdekből vezette le, hogy GC minden részes államának jogi érdeke fűződik a népirtás megelőzéséhez, elfojtásához és megbüntetésének biztosításához azáltal, hogy kötelezettséget vállalnak az egyezményben foglalt kötelezettségek teljesítésére. Az ICJ azzal érvelt, hogy az államok szerződés megkötéséhez fűződő közös érdeke kivétel nélkül megalapozza bármelyik állam kereshetőségi jogát a GC bármely megsértésével kapcsolatban. Meglátása szerint, ha szükséges lenne egy különös érintettség demonstrációja, sok esetben egy állam sem lenne képes eljárást kezdeményezni az adott jogsértő államokkal szemben. Gambia ARSIWA 44(a) cikk alatti felvetésére úgy reagált a Bíróság, hogy kimondta, hogy *erga omnes partes* kötelezettségek megsértése esetén járó kereshetőségi jog különbözik a diplomáciai védelem felhívásától, mivel *erga omnes partes* kötelezettségek megsértése esetén nem köteles egyetlen állam sem bizonyítani, hogy a jogsértés érintettjei a saját állampolgárai.

Ezzel a döntésével az ICJ elismerte, hogy Gambia rendelkezik felperesi jogképességgel az ügyben, bármilyen különös érintettségre történő hivatkozás nélkül.

Összegzésként megállapítható, hogy az ICJ kereshetőségi joghoz fűződő gyakorlata sok változáson ment át 1923 és 2019 között, amelyet mi sem demonstrál jobban, mint az, hogy a Bíróság Barcelona Traction-ügyben tett kijelentését, miszerint az emberi jogi szerződések megsértése nem engedi meg a felperes államoknak, hogy felhívják a jogsértő állam felelősségét, mára már felváltotta az a szemlélet, hogy kifejezetten az ilyen szerződések megsértése az, ami megalapozza a felperes államok *erga omnes partes* kötelezettségeken alapuló kereshetőségi jogát. Míg 1966-ban az ICJ még nem volt hajlandó kiállni a közösségi érdekek kikényszerítése mellett, azóta a Bíróság fokozatosan e cél elkötelezett védelmezőjévé vált.

Ügy	Év	Érintett kötelezettség	Feltételek	Kereshetőségi alap
S.S. Wimbledon	1923	Nemzetközi víziúton történő áthaladás joga.	Elég a szerződéses kötelezettség teljesítéséhez fűződő közös érdek.	Van kereshetőségi jog, <i>erga omnes partes</i> alapon.
Délnyugat-Afrika	1966	Mandátum területén élő emberek jogainak a védelme.	Nem elég a szerződéses tagság, materiális sérelem szükséges.	<i>Erga omnes partes</i> alapon, de nincs kereshetőségi jog.
Barcelona Traction	1970	Résztvényesek védelmének a joga.	Léteznek bizonyos olyan kötelezettségek (<i>erga omnes</i>), melyek a nemzetközi közösség egészével szemben fennállnak.	Nincs kereshetőségi jog (diplomáciai védelem).
Kelet-Timor	1995	Népek önrendelkezési joga.	Az <i>erga omnes</i> kötelezettségek megsértése megalapozza a kereshetőségi jogot, de a joghatóság hiánya kizárja érvényesítését.	<i>Erga omnes</i> alapon, de joghatósága hiányát mondta ki az ICJ.
Belgium kontra Szenegál	2012	UNCAT-ban megfogalmazott kötelezettségek.	Elég az emberi jogi szerződéses tagság, de még történt hivatkozás különös érintettségre.	<i>Erga omnes partes</i> alapon, van kereshetőségi jog.
Antarktiszi bálnavadászat	2015	Az ICRW-ben megfogalmazott kötelezettségek.	Elég a környezeti jogi szerződéses tagság.	Ugyan nem történt erre explicit hivatkozás, <i>erga omnes partes</i> alapon lehetett kereshetőségi jog.
Gambia kontra Mianmar	2019	A GC-ben megfogalmazott kötelezettségek.	Elég az emberi jogi szerződéses tagság, különösen érintett államok kereshetőségi joga nem zár ki más államokat.	<i>Erga omnes partes</i> alapon, van kereshetőségi jog.

2. ábra: Az egyes ügyekben történt érdemi megállapítások összefoglalása (a szerző gyűjtése)

IV. AZ *ERGA OMNES PARTES* KÖTELEZETTSÉGEK MEGÁLLAPÍTÁSÁNAK MÉRCÉJE

A nemzetközi bírósági fórumok egyre gyakrabban kerülnek szembe az *erga omnes partes* kötelezettségek azonosításának kérdésével, ez pedig csak fokozódni fog a jövőben. Ebből következően égető szükség van egy egységes tesztre, melyet a bíróságok alkalmazhatnak ügyről ügyre. A jogtudományban több kísérlet is mutatkozott egy ilyen formula kialakítására, például Hathaway-tól, Cole-tól és Hatham-tól, valamint Pok Yin Chow-tól, de álláspontom szerint ezek nem elég részletezettek, nem veszik figyelembe az összes releváns körülményt. Az általam javasolt teszt éppen ezért alapul veszi ezeket, de szükségszerűen ki is egészíti őket. Kutatásom az alábbiakban kitér egy nemzetközi szerződés értékelésére ebből a szempontból.

IV.1. Az eddigi tesztek

Hathaway tesztje első elemeként azt vizsgálja, hogy a szerződésekben található-e joghatósági klauzula.¹³⁵ Véleménye szerint az ICJ joghatóságát megalapozó klauzula hiányában a Bíróságnak nincs kötelező joghatósága, a létező joghatóságot biztosító elvek ugyanis a felek hozzájárulásához kötöttek.¹³⁶ Ennek hiányában egy potenciálisan jogsértő fél megmenekülhet az ICJ joghatósága alól, amennyiben nem fogadja el azt. Véleményem szerint, ugyan valóban fontos szerepet játszanak a joghatósági klauzulák a szerződéses kötelezettségek érvényesítésében, valamint azok alátámaszthatják, hogy a felek az ICJ joghatóságát elismerő klauzula nem jelenti azt, hogy *erga omnes partes* kötelezettséggel lenne dolgunk. A joghatósági klauzula jelenléte nem változtatja meg a szerződésben szereplő kötelezettség jellegét, azaz azt, hogy kollektív vagy reciprokális kötelezettségeket tartalmaz.¹³⁷ Az államok a szerződésben szabadon megegyezhetnek bármilyen vitarendezési módban, legyen az bár egy, a szerződés által létrehozott szervezeten keresztül vagy államközi panasztételi eljárás segítségével.¹³⁸

Az *erga omnes partes*-teszt legfontosabb elemének az tekinthető, hogy a kötelezettség olyan legyen, melynek betartása az összes állam közös érdekét jelenti. Az ICJ kiemelte, hogy ezen közös érdek elengedhetetlen az *erga omnes partes* kötelezettségek megállapításához. Bizonyos kötelezettségek tekintetében a Bíróság már kimondta, hogy tartalmuknál fogva a teljes nemzetközi közösség érdekelt betartásukban, ilyen az agresszió és a népirtás tilalma, a rabszolgaság és a faji megkülönböztetés elleni védelem, valamint a népek önrendelkezéshez való joga.¹³⁹ A Jugoszlávia területén működő Nemzetközi Törvényszék (*International Criminal*

¹³⁵ HACHEM-HATHAWAY-COLE, 2024. 288.

¹³⁶ uo.

¹³⁷ CHOW, 2021. 498-499

¹³⁸ uo.

¹³⁹ BARCELONA TRACTION, ÍTÉLET. 37.

Tribunal for the former Yugoslavia, ICTY) ilyen kötelezettségnek tekintette a kínzás tilalmát. Ugyanakkor, ezen közös érdekek megállapítása kevésbé egyértelmű olyan szerződéseknél, melyek nem ezeket a kötelezettségeket kodifikálják. Az ICJ ítélkezési gyakorlata alapján a közös érdekek megállapítása a szerződés tárgyának és céljának (*object and purpose*) elemzésével állapítható meg. Ugyanakkor az ICJ bírónak a megállapításai is alátámasztják, hogy a szerződés tárgya és célja sok esetben nem szolgál definitív válasszal arra a kérdésre, hogy a szerződésben közös érdekek kodifikálódtak-e.¹⁴⁰ Jelen probléma megoldására szolgálhat a szerződés megkötése tágabb kontextusának, valamint a szerződést előkészítő munkálatok, iratok (*travaux préparatoires*) megvizsgálása, ugyanis az államok *travaux préparatoires*-ban tett nyilatkozatai indikatívak lehetnek a szerződéses kötelezettségek tartalmára tekintettel.¹⁴¹ Mindemellett a felek szerződéses gyakorlata is utalhat az egyes kötelezettségek *erga omnes partes* jellegére.¹⁴²

A Bíróság ítélkezési gyakorlata alapján a következő lépés annak a megállapítása, hogy a kérdéses kötelezettség ennek a közös érdekeknek a megvalósítására született-e. Az ICJ bírónak különvéleményei alátámasztják,¹⁴³ hogy a szerződésben található közös érdektől függetlenül, nem minden egyes szerződésben található kötelezettség lesz *erga omnes partes*.¹⁴⁴ Az ICJ ezt úgy fejezte ki, hogy az érintett kötelezettségnek „releváns” a szerződő felek közös érdeke szempontjából. Ugyan a Bíróság gyakorlata nem ad egyértelmű értelmezést ennek a szónak, Kress Bíró különvéleménye alapján¹⁴⁵ arra a következtetésre jutottam, hogy ezen kötelezettségek szerződésből való törlése esetén a szerződés teljes struktúrája összeomlana. Az *erga omnes partes* kötelezettségek definícióját az *Institut de droit International* is úgy határozza meg, mint egy olyan kötelezettség, melyet az összes szerződéses tagállam minden esetben köteles teljesíteni az összes többi szerződéses tagállammal szemben.¹⁴⁶ Az ICJ *Belgium v. Szenegál és Gambia v. Mianmar*-ügyben hozott döntései jelzésértékűek, hogy milyen típusú szerződéses kötelezettségek tekinthetők *erga omnes partes*-nek.¹⁴⁷

¹⁴⁰ GAMBIA V. MIANMAR, KRESS BÍRÓ, NYILATKOZAT.

¹⁴¹ HULME, 2016.

¹⁴² BELGIUM V. SZENEGÁL, SKOTNIKOV BÍRÓ KV. 20.

¹⁴³ BELGIUM V. SZENEGÁL, DONOGHUE BÍRÓ, NYILATKOZAT., *Gambia v. Mianmar*, Kress Bíró, Nyilatkozat.

¹⁴⁴ BELGIUM V. SZENEGÁL, DONOGHUE BÍRÓ, NYILATKOZAT. uo.

¹⁴⁵ GAMBIA V. MIANMAR, KRESS BÍRÓ, NYILATKOZAT.

¹⁴⁶ INSTITUT DE DROIT INTERNATIONAL, 2005. 1. cikk.

¹⁴⁷ Hathaway felsorolása alapján *erga omnes partes*-nek minősülnek az olyan szerződéses rendelkezések, amelyek előírják az államok számára, hogy haladéktalanul folytassanak előzetes vizsgálatot, ha egy feltételezett elkövető az állam területén tartózkodik; olyan rendelkezések, amelyek előírják az államok számára, hogy a szerződés által tiltott fő bűncselekmény feltételezett elkövetőit büntetőeljárás alá vonják vagy kiadják; olyan rendelkezések, amelyek a szerződés fő tilalmának büntetőjogi szankcionálását írják elő; olyan rendelkezések, amelyek előírják az államok számára, hogy a szerződésben foglalt alapvető tilalmat büntethetővé tegyék; és olyan rendelkezések,

A jogirodalomban nagy vita övezi azt a kérdést, hogy *erga omnes partes* lehet-e az a kötelezettség, amelytől a szerződés eltérést enged fenntartás útján.¹⁴⁸ Bár egyes szerzők azt állítják, hogy az *erga omnes partes* kötelezettségek akkora központi szereppel rendelkeznek a szerződés egészére tekintettel, hogy azoktól semmilyen módon nem lehet eltérni, meglátásom szerint léteznek olyan esetek, amikor a szerződés engedélyezi az adott kötelezettségtől való eltérést, de az az eltérés nem sérti a szerződés alapjául szolgáló közös érdeket.¹⁴⁹ Ahogy Simma is írja „a fenntartásnak legalább a szerződés eszményével összhangban kell lennie.” Ennek a tesztnek a lefuttatása után lehet megválaszolni azt a kérdést, hogy *erga omnes partes*-e a kérdéses kötelezettség a szerződésben.

IV.2. A javasolt teszt elemei és alkalmazása

A korábbiakban levont következtetések alapján az én teszttem ezt a négy elemet fogja vizsgálni, azzal a megközelítéssel, hogy a kötelezettség *erga omnes partes* jellegéhez főszempontként meg kell lennie a szerződéses közös érdeknek, valamint a kötelezettségnek ezen közös érdek megvalósítását kell segítenie. Amennyiben e két feltétel alapján nem dönthető el egyértelműen egy adott kötelezettségről, hogy *erga omnes partes*-e, megvizsgáljuk a szerződésben található joghatósági klauzulát és azt, hogy enged-e eltérést a szerződés a kötelezettségtől és ez mennyiben lenne ellentétes a szerződő felek közös érdekével. Az alábbiakban a dolgozat az ENSZ által 1961-ben elfogadott „A hontalanság eseteinek csökkentéséről szóló egyezmény” (Convention on the Reduction of Statelessness, CRS) példáján keresztül fogom bemutatni a teszt működését. A fogalmi elhatárolás miatt esett erre a szerződésre a választásom, hiszen a nemzetközi szokásjogban továbbra sem kristályosodott ki az állampolgársághoz való jogra vagy az állampolgárságtól való megfosztás tilalmára vonatkozó kötelezettség,¹⁵⁰ ezáltal nem értékelhető úgy a szerződés, hogy *jus cogens* és *erga omnes* kötelezettségek kodifikációjaként, mint a GC vagy az UNCAT, ipso iure *erga omnes partes* kötelezettségeket tartalmazna. Itt a dolgozat azon kérdéssel foglalkozik, hogy a CRS mely cikkei és mely benne foglalt kötelezettségek rendelkeznek *erga omnes partes* jelleggel.

A CRS egyik, az ENSZ által elfogadott két, hontalan személyek védelméről szóló egyezménye közül.¹⁵¹ A hontalanok jogállásáról szóló 1954-es egyezmény (Convention on the Status of

amelyek előírják az államok számára, hogy hozzák meg a szükséges jogszabályokat, amelyek hatékony büntetést biztosítanak a szóban forgó bűncselekményt elkövető személyek számára. Hachem-Hathaway-Cole, 2024. 298-299.

¹⁴⁸ KHAITAN-KRISHAN, 2022.

¹⁴⁹ ICCPR 19. cikk; ICESCR; HRC. 31. számú általános megjegyzés 1.

¹⁵⁰ VON RÜTTE, 2022. 207.

¹⁵¹ A CSP-ben foglalt kötelezettségek vizsgálata nem képezi az elemzés részét.

Stateless Persons, CSP) határozza meg a hontalanság definícióját, mely szerint hontalannak tekintendő minden személy, akit egyetlen állam sem tart a saját joga alapján állampolgárának.¹⁵² A hontalanság kérdése az 1980-as évektől kezdődően vált égető kérdéssé, hiszen az elmúlt négy évtizedben jelentősen megnövekedett a hontalan személyek száma a világon. A 2020-as évekre, Észak-Amerika kivételével a világ összes táján alakult ki hontalansággal kapcsolatos veszélyhelyzet.¹⁵³ 2024-es adatok alapján a világon közel 12 millió hontalan ember él, ezek nagy része Ázsiában és Afrikában. A legnagyobb hontalan népességet közel 1 millió fővel, a Mianmari állampolgárságától megfosztott rohingya népesség adja, de 250 ezer hontalan bidoon él Kuwait és Irak területén, valamint 200 ezer hontalan kurd él Szíriában.¹⁵⁴ A hontalanság gyakran összefügg más emberi jogi jogsértésekkel és a diszkrimináció különböző fajtáival. Az ENSZ Közgyűlése 1995-ben megbízta az ENSZ Menekültügyi Főbiztosát (*UN High Commissioner for Refugees, UNHCR*), hogy a világ kormányaival való együttműködés során biztosítsa a hontalan emberek jogvédelmét, valamint azt, hogy az emberek ne váljanak hontalanná és a hontalanság eseteinek megoldásában segítse. Továbbá, a Közgyűlés emellett feladatává tette, hogy érje el minél több ország csatlakozását, hiszen az egyezményeket jelenleg kevés állam ratifikálta.¹⁵⁵

Az állampolgárság, vagy ahogyan a politikai gondolkodó Hannah Arendt is fogalmazott „a jogokhoz való jog” (*right to have rights*)¹⁵⁶ nagyon sok ebből fakadó jogosultsággal ruházza fel a személyt. Azonban az állampolgárság hiánya egy olyan szituációba juttatja az egyént, amely számos hátrányos következményhez vezethet.¹⁵⁷ A hontalanság által felvetett problémák megoldására hozta létre a UNHCR az *IBelong* nevű világszintű akciótervét, melynek célja a hontalanság eseteinek felszámolása 2024-re.

A CRS 21 cikkből áll, melyből 13 foglalkozik a hontalanság eseteinek csökkentésével, a többi cikk pedig különböző eljárási rendelkezéseket tartalmaz. A Nemzetközi Bíróság által támasztott kritériumokat követve különböző cikkekről is megállapíthatjuk, hogy *erga omnes partes* kötelezettségnek számítanak-e. Ahogy azt a CRS előkészítő munkálatai (*preparatory works, travaux préparatoires*) alapján megállapíthatjuk, az egyezmény tárgya és célja a hontalanság

¹⁵² CSP, 1954. ¶1.

¹⁵³ UNHCR 2023.

¹⁵⁴ UNHCR 2023

¹⁵⁵ A United Nations Treaty Collection adatai alapján a CSP-t 98 állam ratifikálta, a CRS-t 80.

¹⁵⁶ ARENDT, 1958.

¹⁵⁷ A hontalan emberek nem vehetnek részt választásokon, azaz sem passzív, sem aktív választójoggal nem rendelkeznek, továbbá ki vannak téve az emberkereskedelem, erőszak, diszkrimináció és emberi jogi jogsértések sokaságának.

eseteinek felszámolása vagy legalább a hontalan emberek számának drasztikus csökkentése, azáltal, hogy állampolgársághoz jutnak.¹⁵⁸ Az államok ezen közös érdekét támasztja alá az ENSZ akkori Főtitkárának azon nyilatkozata is, hogy „a hontalanság jövőbeni csökkentéséről szóló egyezmény kidolgozására összeült államok nem a saját érdekükben, hanem a nemzetközi közösség egészének érdekében cselekedtek”.¹⁵⁹ Ezen közös érdek megállapítását követően válik az a feladatunkká, hogy megállapítsuk, melyek azok a szerződéses rendelkezések, amelyekben egyértelműen megnyilvánul ez a közös érdek. Ezen információ tudatában a szerződés elején szereplő cikkekről könnyedén megállapítható, hogy *erga omnes partes* kötelezettségeket tartalmaznak, hiszen az első, a negyedik és a hetedik cikkről a *travaux préparatoires*-ban is azt állítják az államok, hogy közös érdekük legtisztább kifejeződése.¹⁶⁰ Ugyanez megállapítható a kilencedik cikkről is, hiszen a szerződés szövegezése során egyetlen olvasatból sem maradhatott ki és az államok kizárták azt a lehetőséget, hogy fenntartással élhessenek a kilencedik cikk kapcsán az egyes szerződéses tagok.

Az első problémába a nyolcadik cikk elemzésénél ütközünk. Már a diplomáciai egyeztetés korai szakaszában nyilvánvalóvá vált a konferencián résztvevő államok számára, hogy a nyolcadik cikk sok vita tárgya lesz, hiszen az államok azon jogát volt hivatott korlátozni, amely alapján szabadon dönthetnek arról, hogy megfosszák állampolgáraikat állampolgárságuktól.¹⁶¹ Az *erga omnes partes* kötelezettségek elemzése kapcsán fontos megállapítani az ICJ által megállapított követelményt, mely szerint ezek a kötelezettségek „központiak” a szerződés tárgya és célja tekintetében.¹⁶² Azonban a nyolcadik cikk kapcsán eltérő a helyzet. A nyolcadik cikk mindössze egy cikk az egyezmény huszonegy cikkéből, melynek célja a hontalanság eseteinek csökkentése. A *travaux*-ból még az is nyilvánvalóvá válik, hogy az államok osztották ezt a meglátást. A konferencián az ENSZ Főtitkárát képviselő küldött kifejtette, hogy a nyolcadik cikk mindössze másodlagos fontossággal rendelkezik a szerződés egésze tekintetében, ezért nem szabad egy ilyen cikk elfogadásával veszélyeztetni a kialakult szélesebb konszenzust.¹⁶³ Ez részben annak is köszönhető, hogy a nyolcadik cikk nem a hontalanság elsődleges előfordulási eseteivel foglalkozik, mint a gyermekek hontalanként való születése, az állampolgárságról való lemondással összefüggő hontalanság és az állampolgárság automatikus

¹⁵⁸ TUNIS CONCLUSION, 2014. ¶1.

¹⁵⁹ U.N.Doc. A/CONF.9/C.1/SR.17, 8.

¹⁶⁰ U.N.Doc. A/CONF.9/SR16, 2.

¹⁶¹ CRS 8.cikk.

¹⁶² BELGIUM V. SENEGAL, ÍTÉLET. ¶69.; GAMBIA V. MIANMAR, ÍTÉLET. ¶140.; GAMBIA V. MIANMAR, KRESS BÍRÓ NYILATKOZATA. ¶16-17.

¹⁶³ U.N.Doc. A/CONF.9/SR16, 2.

elvesztése egy törvény rendelkezésénél fogva.¹⁶⁴ A konferencia résztvevői kijelentették, hogy a szerződés még akkor is nagy lépést jelentene a hontalan emberek jogainak védelmének előmozdításában, ha nem tartalmazná a nyolcadik cikkben szereplő rendelkezéseket az állampolgárság állam általi elvételével kapcsolatban.¹⁶⁵ Lényeges módon az is kijelentésre kerül a *travaux*-ban, hogy a szerződés elfogadása még akkor is hatalmas eredményt jelentene, ha nem tartalmazná a nyolcadik cikket, hiszen a szerződő államok már elérték kitűzött céljaikat az első, a negyedik és a hetedik cikk elfogadásával.¹⁶⁶ Továbbá az államok egyéni érdekei is megjelennek a nyolcadik cikkben, hiszen azon államok számára, amelyek rendelkeznek állampolgárság állam általi elvételére vonatkozó klauzulákkal a jogrendszerükben, lehetőséget biztosít ezen opció fenntartására egy deklaráció csatolásával. Ezt a lehetőséget a szerződő államok gyakran használják, hiszen a nyolcvan tagállamból tizennégy élt ezen lehetőséggel.¹⁶⁷

A Nemzetközi Bíróság egyes bíráinak véleménye szerint az államok szerződést követő gyakorlata is indikálhatja, hogy *erga omnes partes*-nek minősül-e egy kötelezettség.¹⁶⁸ Ugyan ez a körülmény nem abszolút, hiszen sem a GC, sem az UNCAT esetében nem került sor korábban felelősség felhívására *erga omnes partes* kötelezettségek alapján, lényeges, hogy miközben a CRS közel 50 éve van hatályban, és ezidő alatt 80 állam csatlakozott a CRS-hez, egyetlen olyan ügy sem került az ICJ vagy más nemzetközi bíróság elé, amely a CRS szerinti kötelezettségek megsértése miatt indult volna. Mindez annak ellenére, hogy minden évben világszerte emberek ezreit fosztják meg állampolgárságuktól.¹⁶⁹ 2023-ban, amikor Nicaragua politikai okokból megfosztotta 300 állampolgárát állampolgárságától, egyetlen, a CRS-ben részes állam sem indított lépéseket akármilyen nemzetközi vitarendezési fórum előtt, pedig Nicaragua nem tett deklarációt a nyolcadik cikkhez, amelyben megtartaná belső jogrendszerének egyetlen olyan rendelkezését, mely megengedné, hogy megfosszák állampolgáraikat állampolgárságuktól.¹⁷⁰ Amikor Kolumbia 40000 állampolgárát fosztotta meg állampolgárságától és néhányan hontalanná váltak, anélkül, hogy a CRS nyolcadik cikkének (3) bekezdéséhez deklarációt csatolt volna, a részes államok ekkor sem fordultak nemzetközi bíróságokhoz.¹⁷¹

¹⁶⁴ uo. 3.

¹⁶⁵ uo. 5.

¹⁶⁶ uo. 2.

¹⁶⁷ A UN Treaty Collections 2024. 10. 27.-én létező adatai alapján használtam fel ezt az információt.

¹⁶⁸ BELGIUM V. SZENEGÁL, SKOTNIKOV BÍRÓ KV. 20.

¹⁶⁹ UNHCR, 2022. 43.

¹⁷⁰ UNHCR, 2023.

¹⁷¹ GSLC, 2022. ¶39.

V. ÖSSZEGZÉS

Az ICJ napjainkra teljes mértékben elfogadta, hogy az államok *erga omnes partes* kötelezettségek alapján keresetőségi joggal rendelkeznek a Bíróság előtt. Ugyan a Délnyugat-Afrika-ügyben az ICJ ideig-óráig megváltoztatta gyakorlatát, kijelenthető, hogy egyre enyhébb követelményeket fogalmaz meg a Bíróság a felperesek keresetőségi jogával kapcsolatban, elsősorban annak az érdekében, hogy a felek minél nagyobb gyakorisággal forduljanak a Bíróság elé. Jogirodalmi kritikaként megjelent, hogy a keresetőségi jog definíciójának kiszélesítése következtében az ICJ nem tud majd megküzdeni az esetek rá nehezedő terhével,¹⁷² azonban a gyakorlat ezt még nem támasztotta alá. A Bíróság ezen jogfejlesztő tevékenysége pontosan azzal az eredménnyel járt, amit elvárt tőle az ICJ. A Gambia kontra Mianmar-ügyben hozott döntése óta Ukrajna *erga omnes partes* alapon indított keresetet Oroszországgal szemben a GC-ben foglalt kötelezettségek megsértése következtében,¹⁷³ Kanada és Hollandia 2023 februárjában az UNCAT alapján indított keresetet Szíriával szemben,¹⁷⁴ 2023 decemberében Dél-Afrika indított keresetet Izraellel szemben, szintén a GC megsértése alapján,¹⁷⁵ valamint szintén ezen egyezmény alapján indított keresetet 2024 márciusában Nicaragua Németországgal szemben, a GC-ben foglalt *erga omnes partes* kötelezettségeinek megszegése miatt.¹⁷⁶ 2024-ig az ICJ mindössze a GC-ben, illetve az UNCAT-ban található *erga omnes partes* kötelezettségek megszegésével kellett, hogy foglalkozzon, azonban ez hamarosan megváltozhat, hiszen 2024 szeptemberében Ausztrália, Hollandia és Kanada bejelentette, hogy keresetet indítanak Afganisztánnal szemben a nőkkel szembeni megkülönböztetés minden formájának felszámolásáról szóló egyezményben (*Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, CEDAW*) foglalt kötelezettségek megsértése miatt.¹⁷⁷ A Bíróság döntése az előbb felsorolt összes esetben még várat magára, de hasonlóság az összes keresetben, hogy egytől egyig *erga omnes partes* kötelezettségek megszegésére alapozzák az államok a keresetőségi jogukat. Ausztrália, Hollandia és Kanada Afganisztánnal szemben indított keresetének különlegessége, hogy a Bíróság az első alkalommal fogadhatja el felperesek keresetőségi jogát nem *erga omnes* kötelezettségek, valamint *jus cogens* normákat kodifikáló szerződés alapján.¹⁷⁸ Mindemellett, az ICJ említés módján érintette az *erga omnes*

¹⁷² CRAWFORD, 2013. 553.

¹⁷³ A NÉPIRTÁS BÜNTETÉNEK MEGELŐZÉSÉRŐL ÉS MEGBÜNTETÉSÉRŐL SZÓLÓ EGYEZMÉNY ALAPJÁN TÖRTÉNT NÉPIRTÁS VÁDJAI (UKRAJNA V. OROSZORSZÁG), UKRAJNA BEADVÁNYA. 6.

¹⁷⁴ KANADA ÉS HOLLANDIA V. SZÍRIA, ELJÁRÁSINDÍTÁS. 10.; HILL-CAWTHORNE, 2023.

¹⁷⁵ DÉL-AFRIKA V. IZRAEL, ELJÁRÁSINDÍTÁS. 3.; PEZZANO, 2024.

¹⁷⁶ NICARAGUA V. NÉMETORSZÁG, ELJÁRÁSINDÍTÁS. 10.; SUEDE-BENDEL, 2024.

¹⁷⁷ WIGARD, 2024.

¹⁷⁸ uo.

kötelezettségek körét a Kelet-Jeruzsálemről szóló 2024-es Tanácsadó Véleményében.¹⁷⁹ Ezen *erga omnes partes* kötelezettségeket vizsgáló ügyek mellett a Bíróság Klímaváltozással kapcsolatos kötelezettségekről szóló tanácsadó véleménye kérdésében felmerült a klímaváltozással kapcsolatos kötelezettségek szokásjogi, *erga omnes* jellege.¹⁸⁰

A Bíróság előtt álló kérdés az elkövetkező néhány évben vélhetően az lesz, hogy pusztán az *erga omnes* kötelezettségek megsértése felruházza-e kereshetőségi joggal a felperes államokat.¹⁸¹ A Bíróság eddig kizárólag szerződésben kodifikált *erga omnes* kötelezettségek alapján fogadta el a felperesek kereshetőségi jogát, de még nem adott választ arra a kérdésre, hogy ezek a jogsértések *erga omnes* mivoltukból kifolyólag, olyan államokat is kereshetőségi joggal ruháznak-e fel, melyek nem részesei az ezeket kodifikáló egyezményeknek.

Napjainka a közösségi érdekek érvényesítése egyre inkább a nemzetközi jog előterébe kerül, tükrözve azon globális kihívások felismerését, melyeket kizárólag az államok kölcsönös együttműködése képes kezelni. Az *erga omnes* és az *erga omnes partes* kötelezettségek fejlődése azt mutatja, hogy a nemzetközi közösség többé nem pusztán az államok szuverén érdekeire, hanem az emberiség közös értékeinek védelmére is összpontosít. Remélem, hogy kutatásom eredményei sikeresen rámutattak Christopher Weeramantry Bíró elemzésem elején szereplő idézetének igazságtartalmára, hiszen a nemzetközi közösség közös érdekeinek kikényszerítése már nem csupán egy elvi cél, hanem a nemzetközi jog új korszakának alapköve.

¹⁷⁹ KELET-JERUZSÁLEM TV. 2024. 76.

¹⁸⁰ WEWERINKE-SINGH-GARG-HARTMAN. 2023. 41.

¹⁸¹ TAMS, 2010. 793.

VI. IRODALOMJEGYZÉK

Nemzetközi szerződések

CAT	= Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (adopted 10 December 1984, entered into force 26 June 1987) 1465 UNTS 85.
CRS	= Convention on the Reduction of Statelessness (adopted 30 August 1961, entered into force 13 December 1975) 989 UNTS 175.
CSP	= Convention Relating to the Status of Stateless Persons (adopted 28 September 1954, entered into force 6 June 1960) 360 UNTS 117.
GC	= Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (adopted 9 December 1948, entered into force 12 January 1951) 78 UNTS 277.
ICCPR	= International Covenant on Civil and Political Rights (adopted 16 December 1966, entered into force 23 March 1976) 999 UNTS 171.
ICESCR	= International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (adopted 16 December 1966, entered into force 3 January 1976) 993 UNTS 3.
Statútum	= Statute of the International Court of Justice (adopted 26 June 1945, entered into force 24 October 1945) 33 UNTS 993.
VCLT	= Vienna Convention on the Law of Treaties (adopted 23 May 1969, entered into force 27 January 1980) 1155 UNTS 331.

Nemzetközi szervezetek dokumentumai

ARSIWA	= International Law Commission, <i>Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, with commentaries</i> (2001) UN Doc A/56/10, chp IV.E.1.
ARSIWA KOMMENTÁR	= <i>Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, with commentaries</i> , U.N.Doc.A/56/10.
ILC 2019	= United Nations International Law Commission, <i>Draft Articles on the Law of Treaties: Articles on Jus cogens (Peremptory Norms of General International Law) with Commentaries</i> , 2019. Report of the International Law Commission on the Work of its Seventy-First Session, UN Doc. A/74/10, 2019.
MATERIALS 2023	= UN Legislative Series, <i>Materials on the responsibility of States for internationally wrongful acts</i> (2023).
TUNISZI KONKLÚZIÓK 2014	= UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), <i>Expert Meeting - Interpreting the 1961 Statelessness Convention and Avoiding Statelessness resulting from Loss and Deprivation of Nationality ("Tunis Conclusions")</i> , March 2014, https://www.refworld.org/reference/confdoc/unhcr/2014/en/98677 [hozzáférés: 2024. 10. 31.].
CRS ELŐKÉSZÍTŐ IRAT A	= U.N.Doc.A/CONF.9/C.1/SR.17, 8.
CRS ELŐKÉSZÍTŐ IRAT B	= U.N.Doc.A/CONF.9/SR16, 2.

HRC. 31. SZÁMÚ ÁLTALÁNOS MEGJEGYZÉS	= UN Human Rights Committee, ‘General Comment No 31: The Nature of the General Legal Obligation Imposed on States Parties to the Covenant’ (26 May 2004) UN Doc CCPR/C/21/Rev.1/Add.13.
UNHCR 2014	= UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), <i>Nationality and Statelessness: Handbook for Parliamentarians N° 22</i> , (2014).
UNHCR 2023	= UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), <i>Global Trends in Forced Displacement</i> (2023).

Nemzetközi bíróságok döntései és különvélemények

A NÉPIRTÁS BŰNTETTÉNEK MEGELŐZÉSÉRŐL ÉS MEGBŰNTETÉSÉRŐL SZÓLÓ EGYEZMÉNY ALAPJÁN TETT NÉPIRTÁS VÁDJAI (UKRAJNA V. OROSZORSZÁG), UKRAJNA BEADVÁNYA.	= Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Ukraine v. Russian Federation), Memorial of Ukraine 1 July 2022, ICJ Reports 2022.
ANTARKTISZI BÁLNAVADÁSZAT, JEGYZŐKÖNYV 2013/13	= Whaling in the Antarctic (Australia v. Japan: New Zealand intervening), Verbatim Records, ICJ Rep. 2013.
ANTARKTISZI BÁLNAVADÁSZAT, ÍTÉLET.	= Whaling in the Antarctic (Australia v. Japan: New Zealand intervening), Judgment, I.C.J. Reports 2014.
BARCELONA TRACTION-ÜGY, MÁSODIK-FÁZIS, ÍTÉLET.	= Barcelona Traction, Light and Power Company, Limited, Preliminary Objections, Judgment, ICJ Reports 1970, 6.
BARCELONA TRACTION-ÜGY, PLEADINGS.	= Barcelona Traction, Light and Power Company, Limited (New PLEADINGS, VOL. II. Application: 1962), Pleadings, Oral Arguments, Documents, 1964. vol II.
BELGIUM V. SZENEGÁL, DONOGHUE BÍRÓ, NYILATKOZAT.	= Questions relating to the Obligation to Prosecute or Extradite (Belgium v Senegal), Declaration of Judge Donoghue [2012] ICJ Rep 457.
BELGIUM V. SZENEGÁL, ELLENKÉRELEM.	= Questions relating to the Obligation to Prosecute or Extradite (Belgium v Senegal), Counter-Memorial of Senegal (19 November 2010) ICJ Pleadings.
BELGIUM V. SZENEGÁL, ÍTÉLET.	= Questions relating to the Obligation to Prosecute or Extradite (Belgium v Senegal) [2012] ICJ Rep 422.

BELGIUM SZENEGÁL, SKOTNIKOV BÍRÓ KV.	V.	= Questions relating to the Obligation to Prosecute or Extradite (Belgium v Senegal), Separate Opinion of Judge Skotnikov [2012] ICJ Rep 497.
BELGIUM SZENEGÁL, ÖSSZEFOGLALÓ.	V.	= Questions relating to the Obligation to Prosecute or Extradite (Belgium v Senegal), Summary of the Judgment [2012] ICJ Rep 422 (Summary).
BŐS-NAGYMAROS, WEERAMANTRY BÍRÓ KV.		= Gabčíkovo-Nagymaros Project (Hungary/Slovakia) (Separate Opinion of Judge Weeramantry) [1997] ICJ Rep 7, [118].
DÉL-AFRIKA IZRAEL, ELJÁRÁSINDÍTÁS.	V.	= Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Gaza Strip (South Africa v. Israel), Application instituting proceedings [2023] ICJ Rep.
DÉL-AFRIKA IZRAEL, IDEIGLENES INTÉZKEDÉSEK.	V.	= Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Gaza Strip (South Africa v. Israel), Provisional Measures [2024] ICJ Rep.
DÉLNYUGAT-AFRIKA- ÜGY, E. K. (MÁSODIK FÁZIS), ÍTÉLET.		= South West Africa (Ethiopia v South Africa; Liberia v South Africa) (Second Phase) [1966] ICJ Rep 6.
DÉLNYUGAT-AFRIKA- ÜGY, E. K., ÍTÉLET.		= South West Africa Cases (Ethiopia v. Soztth Africa; Liberia v. South Africa), Preliminary Objections, Judgment of 21 December 1962: I.C. J. Report; 1962, p. 319.
DÉLNYUGAT-AFRIKA- ÜGY, MÁSODIK FÁZIS, SPENDER ÉS FITZMARICE BÍRÁK KÖZÖS KÜLÖNVÉLEMÉNYE.		= South West Africa (Ethiopia v South Africa; Liberia v South Africa) (Preliminary Objections), Dissenting Opinion of Judges Sir Percy Spender and Sir Gerald Fitzmaurice [1962] ICJ Rep 319.
GAMBIA V. MIANMAR, IDEIGLENES INTÉZKEDÉSEK, ÍTÉLET.		= Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (The Gambia v Myanmar), Provisional Measures, Order of 23 January 2020, [2020] ICJ Rep 3.
GAMBIA V. MIANMAR, MIANMAR ELŐZETES KIFOGÁSAI		= Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (The Gambia v Myanmar), Preliminary Objections of Myanmar (20 January 2021) ICJ Pleadings.
GAMBIA V. MIANMAR, ÖSSZEFOGLALÓ.		= Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (The Gambia v Myanmar), Summary of the Order [2020] ICJ Rep 3 (Summary).
GAMBIA V. MIANMAR, KRESS BÍRÓ, NYILATKOZAT.		= Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (The Gambia v Myanmar), Declaration of Judge Kress [2020] ICJ Rep 3.
KANADA ÉS HOLLANDIA V. SZÍRIA, ELJÁRÁSINDÍTÁS.		= Application of the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (Canada and the Netherlands v. Syrian Arab Republic) Application instituting proceedings [2024] ICJ Rep.

KELET-JERUZSÁLEM TV. 2024.	= Legal Consequences arising from the Policies and Practices of Israel in the Occupied Palestinian Territory, including East Jerusalem, Advisory Opinion [2024] ICJ Rep.
KELET-TIMOR-ÜGY, ELJÁRÁSINDÍTÁS.	= East Timor (Portugal v Australia), Application Instituting Proceedings (ICJ, 22 February 1991).
KELET-TIMOR-ÜGY, ELLENKÉRELEM.	= East Timor (Portugal v Australia), Counter-Memorial of Australia (ICJ, 1 June 1992).
KELET-TIMOR-ÜGY, ÍTÉLET.	= East Timor (Portugal v Australia) [1995] ICJ Rep 90.
KELET-TIMOR-ÜGY, VIZONTVÁLASZ.	= East Timor (Portugal v Australia), Rejoinder of Australia (ICJ, 1 February 1993).
NICARAGUA v. NÉMETORSZÁG, ELJÁRÁSINDÍTÁS.	= Alleged Breaches of Certain International Obligations in respect of the Occupied Palestinian Territory (Nicaragua v. Germany) Application instituting proceedings [2024] ICJ Rep.
NUKLEÁRIS-KÍSÉRLETEK, DE CASTRO BÍRÓ EV.	= Nuclear Tests (Australia v. France) Judgment, 20 December 1974 I. C. J. Reports 1974, 253. Dissenting Opinion of Judge De Castro, 387.
S.S. WIMBLEDON, ÍTÉLET.	= SS Wimbledon (United Kingdom, France, Italy and Japan v Germany) (Judgment) [1923] PCIJ (ser A) No 1, 15.
S.S. WIMBLEDON. ELJÁRÁSINDÍTÁS.	= SS Wimbledon (United Kingdom, France, Italy and Japan v Germany) [1923] PCIJ (ser A) No 1.
S.S. WIMBLEDON. ÖSSZEFOGLALÓ.	= SS Wimbledon (United Kingdom, France, Italy and Japan v Germany) (Summary) [1923] PCIJ (ser A) No 1.

Szakirodalmak

AHMADOV 2018	= Ahmadov, Farid Turab: The Right of Actio Popularis before International Courts and Tribunals (vol 31, Brill 2018).
ANDENAS-WEATHERALL 2013	= Andenas, Mads and Weatherall, Thomas: International Court of Justice: Questions Relating to the Obligation to Extradite or Prosecute (Belgium v Senegal) Judgment of 20 July 2012, (2013) 62 ICLQ 753.
ARENDT 1958	= Arendt, Hannah: The Human Condition (University of Chicago Press 1958).
BELLINGER 2019	= Bellinger J: The Gambia's Gamble and How Jurisdictional Limits May Keep the ICJ from Ruling on Myanmar's Alleged Genocide Against Rohingya (EJIL: Talk!, 5 December 2019) https://www.ejiltalk.org/the-gambias-gamble-and-how-jurisdictional-limits-may-keep-the-icj-from-ruling-on-mianmars-alleged-genocide-against-rohingya/ accessed 27 October 2024.

BENVENISTI-NOLTE 2018	= Benvenisti, Eyal, Nolte Georg: (eds.), 'Introduction' in Eyal Benvenisti and Georg Nolte (eds.), Community Interests Across International Law (Oxford, 2018; online edn, Oxford Academic, 19 July 2018).
BESSON 2018	= Besson, Samantha: Community Interests in the Identification of International Law: With a Special Emphasis on Treaty Interpretation and Customary Law Identification in Eyal Benvenisti and Georg Nolte (eds.), Community Interests Across International Law (Oxford, 2018; online edn, Oxford Academic, 19 July 2018).
BILLS 2020	= Bills, Amanda: The Relationship between Third-party Countermeasures and the Security Council's Chapter VII Powers: Enforcing Obligations <i>Erga omnes</i> in International Law (2020) 89(1) Nordic J Intl L 117.
BRIGGS 1971	= Briggs, Herbert W.: Barcelona Traction: The Jus Standi of Belgium (1971) 65(2) American Journal of International Law 327-345.
BUZA 1967	= Buza, László: A nemzetközi jog fő kérdései az új szellemű nemzetközi jogban (Akadémiai Kiadó 1967).
CAFLISH 1971	= Caflisch, Lucius: The Protection of Corporate Investments Abroad in the Light of the Barcelona Traction Case (1971) 31 Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht 1-2.
CHOW 2020	= Chow, Pok Yin S.: On Obligations <i>Erga omnes Parties</i> (2020) 52 Geo J Intl L 469.
CRAWFORD 2002	= Crawford, James: The International Law Commission's Articles on State Responsibility: introduction, text and commentaries. CUP, Cambridge (2002).
CRAWFORD 2013	= Crawford, James, State Responsibility: The General Part, CUP (2013)
DE WET 2013A	= de Wet, Erika: <i>Jus cogens</i> and Obligations <i>Erga omnes</i> in Dinah Shelton (ed), Oxford Handbook on Human Rights (OUP)
DE WET 2013B	= de Wet, Erika: Invoking Obligations <i>Erga omnes</i> in the Twenty-First Century: Progressive Developments since Barcelona Traction (2013) 38(1) S Afr YB Intl L 2.
DINSTEIN 1992	= Dinstein, Yoram: The <i>erga omnes</i> Applicability of Human Rights, 30(1) Archiv Des Völkerrechts 16. (1992) 17.
FASIA 2021	= Fasia, E. E.: No Provision Left Behind – Law of the Sea Convention's Dispute Settlement System and Obligations <i>Erga omnes</i> , 20(3) The Law & Practice of International Courts and Tribunals 519. (2021), 520.
FEICHTNER 2007	= Feichtner, Isabel: Community Interest. In: MPEPIL 2007.
GROSS 1966	= Gross, Ernest A.: The South West Africa Case: What Happened? (1966) 45(1) Foreign Affairs 36-48.
HACHEM-HATHAWAY-COLE 2023	= Hachem, Alaa, Hathaway, Oona A., Cole, Justin: A New Tool for Enforcing Human Rights: <i>Erga omnes Parties</i> Standing (2023) 62 Colum J Transnat'l L 259.
HARVEY 2016	= Harvey, Alison: Deprivation of nationality: Implications for the fight against statelessness, Questions of International Law (2016), 24.

HILL- CAWTHORNE	= Hill-Cawthorne, Lawrence: The Responsibility of Syria under the Convention Against Torture before the ICJ (EJIL: Talk!, 6 October 2023) https://www.ejiltalk.org/the-responsibility-of-syria-under-the-convention-against-torture-before-the-icj/ (Hozzáférve: 2024. 10. 31.) .
HULME 2016	= Hulme, M. H.: Preambles in Treaty Interpretation, 164(5) University of Pennsylvania Law Review 1281., (2016), 1300.
JENEY 2018	= Jeney, Petra: „A nemzetközi jog fogalma, története”. In: Kende Tamás – Nagy Boldizsár – Sonnevend Pál – Valki László (szerk.): Nemzetközi jog. Wolters Kluwer, 2018.
KAMMERHOFER 2024	= Kammerhofer, Jörg: Obligation <i>erga omnes</i> . In: MPEPIL 2024.
KANAGESWARY – MOHD YUSOFF 2022	= Kanageswary, S., Tie, F-H., Mohd Yusoff, J. Z.: The need for a legal definition of stateless children in Malaysian national law and policy: The perspective from international human rights law, 13(1) UUM Journal of Legal Studies 345. (2022).
KHAITAN-KRISHAN 2022	= Khaitan, Pavitra, Krishan, Jvalita: The obligation of non-refoulement and its <i>erga omnes partes</i> character, Harvard International Law Journal (2022).
KOLB 2016	= Kolb, Robert: Theory of International Law (Bloomsbury Publishing 2016).
LONGOBARDO 2018	= Longobardo, Marco: The Contribution of International Humanitarian Law to the Development of the Law of International Responsibility Regarding Obligations <i>Erga omnes</i> and <i>Erga omnes Partes</i> (2018) 23(3) Journal of Conflict and Security Law 383–404.
MCGARRY 2023	= McGarry, Brian: Obligations <i>Erga omnes (Partes)</i> and the Participation of Third States in Inter-State Litigation (2023) 22(2) L Practice Intl Courts & Tribunals 273.
MEJÍA LEMOS 2014	= Mejía-Lemos, D. G.: On ‘obligations <i>erga omnes partes</i> ’ in public international law: ‘ <i>erga omnes</i> ’ or ‘ <i>erga partes</i> ’?, 10(1) Ars Boni et Aequi 177. (2014) 203.
MEMETI-NUHIJA 2013	= Memeti, Ardit, Nuhija, Bekim: The Concept of <i>Erga omnes</i> Obligations in International Law (2013) 14 New Balkan Politics.
NAGY 2018A	= Nagy, Boldizsár: Választottbíráskodás és a Nemzetközi Bíróság In: Kende Tamás – Nagy Boldizsár – Sonnevend Pál – Valki László (szerk.): Nemzetközi jog. Wolters Kluwer, 2018.
NAGY 2018B	= Nagy, Boldizsár: Az államok és a nemzetközi szervezetek felelőssége. In: Kende Tamás – Nagy Boldizsár – Sonnevend Pál – Valki László (szerk.): Nemzetközi jog. Wolters Kluwer, 2018.
NALDI 1999	= Naldi, Gino: The East Timor Case and the Role of the International Court of Justice in the Evolution of the Right of Peoples to Self-Determination (1999) 5(1) Australian Journal of Human Rights 106-135.
NOLTE 2018	= Nolte, Georg: The International Law Commission and Community Interests in Eyal Benvenisti and Georg Nolte (eds), Community Interests Across International Law (Oxford, 2018; online edn, Oxford Academic, 19 July 2018).
PAULUS 2011	= Paulus, A.: Reciprocity Revisited in U Fastenrath, R Geiger, DE Khan, A Paulus, S von Schorlemer and C Vedder (eds), From Bilateralism to Community Interest: Essays in Honour of Judge Bruno Simma (Oxford University Press 2011) 123.

PEZZANO 2024	= Pezzano, Luciano: The Obligation to Prevent Genocide in South Africa v. Israel: Finally a Duty with Global Scope? (EJIL: Talk!, 4 January 2024) https://www.ejiltalk.org/the-obligation-to-prevent-genocide-in-south-africa-v-israel-finally-a-duty-with-global-scope/ (Hozzáférvé: 2024. 10. 31.).
RAGAZZI 1997	= Ragazzi, Maurizio: The Concept of International Obligations <i>Erga omnes</i> (Oxford University Press 1997).
RODLEY 1971	= Rodley, Nigel S.: Corporate Nationality and the Diplomatic Protection of Multinational Enterprises: The Barcelona Traction Case (1971) 47 Ind LJ 70.
RUYS 2021	= Ruys, Tom: Legal Standing and Public Interest Litigation—Are All <i>Erga omnes</i> Breaches Equal? (2021) 20(3) Chinese J Intl L 457
SICILIANOS 2002	= Sicilianos, L., A.: The Classification of Obligations and the Multilateral Dimension of the Relations of International Responsibility, 13(5) EJIL 1127. (2002).
SIMMA 1994	= Simma, Bruno: From Bilateralism to Community Interest in International Law in The Hague Academy Collected Courses Online / Recueil des cours de l'Académie de La Haye en ligne (Brill Nijhoff 1994).
SIMMA 2011	= Fastenrath, Ulrich and others (szerk.), From Bilateralism to Community Interest: Essays in Honour of Bruno Simma (Oxford, 2011; online edn, Oxford Academic, 1 May 2011).
SOMSSICH 2019	= Somssich Réka: Magánszemélyek kereshetőségi joga tíz évvel Lisszabon után: teljes vagy hiányos jogorvoslati rendszer? (2021) ELTE Law Journal.
STRAIN 2019	= Strain, Nicola: Regulating Collective Resources under Multilateral Treaties: The Decision in <i>Whaling in the Antarctic</i> (“Australia v Japan”) (2019) 20(2) Melbourne Journal of International Law 572, 572-97.
SUEDI 2024	= Suedi, Yusra and Bendel, Justine: The Recent Genocide Cases and Public Interest Litigation: A Complicated Relationship (EJIL: Talk!, 5 April 2024) https://www.ejiltalk.org/the-recent-genocide-cases-and-public-interest-litigation-a-complicated-relationship/ (Hozzáférvé: 2024. 10. 30.)
TAMS 2005	= Tams, Christian J.: Enforcing Obligations <i>Erga omnes</i> in International Law: Standing to Institute ICJ Proceedings (2005).
TAMS 2010	= Tams, Christian J.: Barcelona Traction at 40: The ICJ as an Agent of Legal Development (2010) Leiden Journal of International Law
TERAYA 2001	= Teraya, K.: Emerging Hierarchy in International Human Rights and Beyond: From the Perspective of Non-derogable Rights, 12(5) EJIL 917. (2001), 926.
URS 2014	= Urs, Priya: Guest Post: Are States Injured by Whaling in the Antarctic? (Opinio Juris, 14 August 2014) https://opiniojuris.org/2014/08/14/guest-post-states-injured-whaling-antarctic/ (Hozzáférvé: 2024. 10. 26.).
URS 2021	= Urs, Priya: Obligations <i>Erga omnes</i> and the Question of Standing before the International Court of Justice (2021) 34(2) Leiden Journal of International Law 505-25.

VILLALPANDO 2010	= Villalpando, Santiago: The Legal Dimension of the International Community: How Community Interests are Protected in International Law (2010) 21 EJIL 387, 387-419.
WEWERINKE-SINGH-GARG-HARTMAN 2023	Wewerinke-Singh, Margaretha, Garg, Ayan, Hartman, Jacques: The advisory proceedings on climate change before the International Court of Justice (QIL, 30 November 2023) https://www.qil-qdi.org/the-advisory-proceedings-on-climate-change-before-the-international-court-of-justice/ (Hozzáférvé: 2024. 10. 30.)
WIGARD 2024	Wigard, Kyra: A Groundbreaking Move: Challenging Gender Persecution in Afghanistan at the ICJ (EJIL: Talk!, 30 September 2024) https://www.ejiltalk.org/a-groundbreaking-move-challenging-gender-persecution-in-afghanistan-at-the-icj/ (Hozzáférvé: 2024. 10. 30.).
WOLFRUM 2018.	= Wolfrum, Rüdiger: Identifying Community Interests in International Law: Common Spaces and Beyond' in Eyal Benvenisti and Georg Nolte (szerk.), Community Interests Across International Law (Oxford, 2018; online edn, Oxford Academic, 19 July 2018).
WOOD 2023	= Wood, Michael: Values in the International Community: <i>Jus cogens</i> in light of the International Law Commission's 2022 Conclusions. (2023).

Egyéb források

GLOBAL JUSTICE CENTER 2020	= Global Justice Center, 'Updated Q&A: The Gambia v Myanmar - Rohingya Genocide at the International Court of Justice' (Global Justice Center, 20 October 2024) https://www.globaljusticecenter.net/updated-q-a-the-gambia-v-myanmar-rohingya-genocide-at-the-international-court-of-justice-2/ (Hozzáférvés: 2024. 10. 27.).
GSLC 2022	= Global Strategic Litigation Council for Refugee Rights, Amicus Brief (16 December 2022) https://zolberginstitute.org/wp-content/uploads/2022/12/GSLC-Amicus-Brief-16-December-2022-ENES.pdf (Hozzáférvés: 2024. 10. 27.).
INSTITUT DE DROIT INTERNATIONAL, 2005.	= Institut de droit International, Obligations and rights erga omnes in international law, Kraków (2005).
RESTATEMENT 1987	= American Law Institute, Restatement (Third) of the Foreign Relations Law of the United States, § 702 (1987).